

VOLWASSENENEDUCATIE IN LIMBURG: BEHOEFTEONDERZOEK

Literatuurstudie

Uitvoerder: Universiteit Hasselt, SEIN
Onderzoeker: dr. Steven Lenaers
Promotoren: prof. dr. Patrizia Zaroni
Opdrachtgever: vzw Provoli

Juni 2010

MANAGEMENT SUMMARY

In het kader van het Vlaams beleid rond levenslang leren om de Lissabon streefcijfers te halen richtte de Vlaamse overheid dertien consortia volwassenenonderwijs op. Limburg telt twee consortia: Consortium Volwassenenonderwijs Limburg Noord en Zuid. Deze overkoepelen alle Centra voor VolwassenenOnderwijs en de Centra voor BasisEducatie in de regio. Eén van de belangrijke taken van de consortia is opmaak van een opleidingsplan. In het kader van dit opleidingsplan is een onderzoek naar de behoeften aan volwasseneneducatie noodzakelijk. In een eerste fase van dit onderzoek wordt aan de hand van een literatuurstudie nagegaan welke hiaten bestaan in het bestaande behoefteonderzoek inzake volwasseneneducatie. Formeel gaat dit literatuuronderzoek in op volgende onderzoeksvragen:

- Welk onderzoek is in tussen 2001 en 2010 verschenen in Limburg en Vlaanderen rond de formele leerbehoeften aan de vraagzijde inzake basis- en volwasseneneducatie?
- Wat is het opzet en wat zijn de resultaten van dit onderzoek?
- Welke hiaten bestaan binnen dit onderzoek?
- Hoe kunnen deze hiaten ingevuld worden aan de hand van nieuw onderzoek?

Voor een antwoord op deze vragen wordt de bestaande literatuur geanalyseerd op een vormelijk en inhoudelijk niveau. Vormelijk richten we ons op welke soorten behoeften (op een theoretisch niveau) door wie (onderzoeksinstantie) en op welke manier (methodologisch) bevraagd zijn. Daaraan voegen we een sterkte-zwakteanalyse toe. In de inhoudelijke analyse worden de voornaamste kenniselementen uit de literatuur naar voor gebracht. Ten slotte zetten we de hiaten op een rij, gebaseerd op voorgaande analyse. Het gaat hierbij zowel om hiaten in onderzoek, als om hiaten in kennis.

De gevoerde analyse toont aan dat het onderzoeksveld van de volwasseneneducatie een erg onontgonnen onderzoeksveld is. Een aantal algemene tendensen zijn bekend. Maar zodra het specifiek gaat over bepaalde opleidingsinstanties, bepaalde opleidingen of bepaalde doelgroepen, wordt het plaatje al snel wazig. De enige uitzondering terzake is wellicht het onderzoeksveld van allochtonen en NT2, al ontbreekt het hier veelal aan betrouwbare cijfer aantallen.

Er is vooreerst een gebrek aan specifiek Limburgs onderzoek. Daarnaast blijft het CVO wat betreft onderzoeks aandacht in de kou staan. Er wordt blijkbaar vanuit gegaan dat CVO-cursisten een afspiegeling zijn van de algemene groep participanten aan het volwassenenonderwijs maar cijfermatig onderzoek spreekt dat tegen. Ten derde ontbreekt het basiseducatie aan cijfers omtrent hun cursistenprofielen. Omdat de groep moeilijk kwantitatief te bevragen is, overweegt het kwalitatieve onderzoek. Ten vierde is het onderzoek naar specifieke kansengroepen erg schaars. Allochtonen (anderstaligen) en laaggeletterden zijn de kansengroepen die totnogtoe in onderzoek de meeste aandacht kregen, meestal in relatie tot hun deelname aan basiseducatie. Andere doelgroepen komen slechts sporadisch aan bod. Ten slotte heeft Vlaams onderzoek een lange lijst van inhoudelijke behoeften opgeleverd waarop de aanbodverstrekkers al dan niet kunnen inspelen in de toekomst. Het is echter onduidelijk hoe groot de behoeften in de samenleving cijfermatig zijn. Bovendien is het nog een open vraag in hoeverre het huidig aanbod aan deze behoeften tegemoetkomt.

Op basis van de identificatie van deze hiaten worden twee mogelijke onderzoekspistes uitgewerkt. De eerste piste is een kwantitatieve profielbepaling van de Limburgse cursisten CVO en CBE. Zo'n onderzoek komt tegemoet aan de vraag naar specifiek Limburgs onderzoek, biedt ontbrekende cijfers aan over basiseducatie, verfijnt bestaande cijfers over het CVO en incorporeert enkele kansengroepen. De tweede piste biedt inzicht in de aansluiting tussen basiseducatie en het CVO bij allochtonen en werkzoekenden. Ook dit onderzoek focust op Limburg, vult bestaande kennis over basiseducatie aan en legt de link naar het onderbestudeerde CVO.

INHOUD

MANAGEMENT SUMMARY	3
MANAGEMENT SUMMARY	3
INHOUD	5
HOOFDSTUK 1: INLEIDING	7
1.1 Situering van de onderzoeksopdracht	7
1.2 Maatschappelijke situering	8
1.2.1 <i>Lissabonstrategie en Pact van Vilvoorde</i>	8
1.2.2 <i>Lissabonstrategie in cijfers</i>	9
1.2.3 <i>Europa 2020</i>	12
HOOFDSTUK 2: BEHOEFTEDETECTIE: BEGRIPPENKADER EN HISTORIEK	13
2.1 Definities	13
2.1.1 <i>Behoeft</i>	13
2.1.2 <i>Motivatie</i>	14
2.1.3 <i>Formele, non-formele en informele vorming</i>	15
2.2 Onderzoekshistoriek inzake volwasseneneducatie	15
2.2.1 <i>Edufora</i>	15
2.2.2 <i>Diva vzw</i>	16
2.2.3 <i>Consortia voor volwassenenonderwijs</i>	16
2.3 Afbakening van het onderzoeksveld	16
HOOFDSTUK 3: ONDERZOEKSMETHODE	19
3.1 Voorbereiding	19
3.2 Analyse	19
HOOFDSTUK 4: LITERATUUROVERZICHT	21
4.1 Onderzoek 1: Toegang verbreden voor kansengroepen	22
4.2 Onderzoek 2: Cursistenprofiel opleidingsplan Limburg	23
4.3 Onderzoek 3: Profiel en motieven van participanten	24
4.4 Onderzoek 4: Opleidingsbehoeften van West-Vlaamse bedrijven	25
4.5 Onderzoek 5: Behoeften van allochtonen in het volwassenenonderwijs	26
4.6 Onderzoek 6: Participatie van laaggeletterden	27
4.7 Onderzoek 7: Communicatie rond NT2 in Antwerpen	28
4.8 Onderzoek 8: Sociaal-economisch profiel van participanten o.b.v. de EAK	29
4.9 Onderzoek 9: EDUBELL	30
4.10 Onderzoek 10: Participatie van allochtonen in regio Gent	31
4.11 Onderzoek 11: Alfa NT2 trajecten	32
4.12 Onderzoek 12: Behoeftedetectie Edufora	33
4.13 Onderzoek 13: Behoeften van nieuwkomers en gedetineerden	34
4.14 Onderzoek 14: Participatie van anderstaligen aan NT2 in Vlaams-Brabant	35
HOOFDSTUK 5: ANALYSE	37
5.1 Focus van bestaand onderzoek	37
5.1.1 <i>Vaststellingen</i>	40
5.1.2 <i>Bedenkingen</i>	41
5.2 Inhoudelijke dekking	42
5.2.1 <i>Cursistenprofiel</i>	42
5.2.2 <i>Behoeften - algemeen</i>	43
5.2.3 <i>Basiseducatie</i>	44
5.2.4 <i>Centra voor volwasseneneducatie</i>	44
5.3 Hiaten in het onderzoek	44
HOOFDSTUK 6: PISTES VOOR VERDER ONDERZOEK	47
6.1 Piste 1: uitgebreid kwantitatief cursistenprofiel	47
6.1.1 <i>Beschrijving van het onderzoek</i>	47
6.1.2 <i>Meerwaarde van het onderzoek</i>	47
6.1.3 <i>Mogelijke onderzoeksopzet</i>	47
6.2 Piste 2: inzicht in aansluiting basiseducatie – cvo bij allochtonen en werkzoekenden	49
6.2.1 <i>Beschrijving van het onderzoek</i>	49
6.2.2 <i>Meerwaarde van het onderzoek</i>	49
6.2.3 <i>Mogelijke onderzoeksopzet</i>	49
BIBLIOGRAFIE	51
BIJLAGE 1: OVERZICHT EDUCATIEVE BEHOEFTE EDUBELLONDERZOEK	53

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

In navolging van de Europese Lissabonstrategie wil Vlaanderen de participatie aan levenslang leren bevorderen. Uit cijfers blijkt echter dat de Vlamingen vandaag niet meer, maar juist minder opleidingen volgen nadat ze de schoolbanken verlaten hebben dan tien jaar geleden. Vlaanderen kan haar ambitieuze doelstellingen op het vlak van levenslang leren niet waarmaken. Een mogelijke verklaring voor dit falend beleid is de slechte aansluiting van het opleidingsaanbod bij de behoeften van volwassenen aan levenslang leren. In dit rapport krijgt u aan de hand van een literatuurstudie een overzicht van het bestaande onderzoek naar de behoeften aan levenslang leren.

1.1 Situering van de onderzoeksopdracht

Dit onderzoek 'behoefte detectie volwasseneneducatie' wordt uitgevoerd in opdracht van Provoli, de vzw waarin de Limburgse Consortia Volwasseneneducatie en het Huis van het Nederlands verenigd zijn.

In de loop van 2007-2008 werden de consortia voor volwassenenonderwijs opgericht in het kader van het decreet betreffende het volwassenenonderwijs¹. Een consortium volwassenenonderwijs is een regionaal netoverschrijdend samenwerkingsverband tussen centra voor volwassenenonderwijs en centra voor basiseducatie binnen een territoriaal afgebakend werkingsgebied.

In Vlaanderen zijn er 13 werkingsgebieden waar telkens één consortium volwassenenonderwijs actief is. In Limburg werden in januari 2008 twee consortia volwassenenonderwijs opgericht: het Consortium Volwassenenonderwijs Limburg Noord (CVLN) en het Consortium Volwassenenonderwijs Limburg Zuid (CVLZ) (CVLN, 2009; CVLZ, 2009).

Het werkingsgebied van het consortium noord (regio VII) behelst 24 gemeenten: As, Beringen, Bocholt, Bree, Dilsen-Stokkem, Genk, Ham, Hamont-Achel, Hechtel-Eksel, Heusden-Zolder, Houthalen-Helchteren, Kinrooi, Leopoldsburg, Lommel, Lummen, Maaseik, Maasmechelen, Meeuwen-Gruitrode, Neerpelt, Opglabbeek, Overpelt, Peer, Tessenderlo en Zutendaal (CVLN, 2009).

Het werkingsgebied van het consortium zuid (regio VIII) behelst 20 gemeenten: Alken, Bilzen, Borgloon, Diepenbeek, Gingelom, Halen, Hasselt, Heers, Herk-de-Stad, Herstappe, Hoeselt, Kortesseem, Lanaken, Nieuwerkerken, Riemst, Sint-Truiden, Tongeren, Voeren, Wellen en Zonhoven (CVLZ, 2009).

¹ Decreet betreffende het volwassenenonderwijs, 15 juni 2007, B.S. 31/08/2007, err. B.S. 27-12-2007

Zowel het CVLN als het CVLZ overkoepelen elk 11 centra voor volwassenenonderwijs en 1 centrum voor basiseducatie uit de regio. De doelstellingen van de samenwerkingsverbanden van de CVO's en de CBE's in de consortia zijn:

- het aanbod van de eigen opleidingen op elkaar afstemmen
- samenwerking en afstemming nastreven met andere opleidingverstrekkers voor volwassenen
- knelpunten, behoeften en oplossingen inzake opleidingen voor volwassenen aan de overheid signaleren
- als intermediair aanspreekpunt fungeren
- dienstverlening aan de cursisten verbeteren
- samenwerking tussen de centra stimuleren en ondersteunen (CVLN, 2009)

Beide consortia moeten bovendien een samenwerkingsprotocol afsluiten met het Huis van het Nederlands in Limburg aangezien die een werking heeft binnen beide werkingsgebieden. In Vlaanderen en Brussel zijn er 8 Huizen van het Nederlands: 5 provinciale Huizen (de 5 Vlaamse provincies) en 3 stedelijke Huizen (Antwerpen, Gent en Brussel). Huizen van het Nederlands zijn aparte vzw's en zijn een samenwerking tussen alle aanbodverstrekkers Nederlands Tweede Taal (NT2) in het werkingsgebied.

Het Consortium Volwassenenonderwijs Limburg Zuid staat daarnaast in voor de uitwerking, ondersteuning, coördinatie en behoeftedetectie in het kader van een onderwijs- en vormingsbeleid voor gedetineerden aangezien er zich op zijn territorium een strafinrichting bevindt (CVLZ, 2009).

Vijfjaarlijks wordt er een opleidingsplan voor het werkingsgebied opgemaakt. In dit plan dient een omgevingsanalyse van de opleidingsbehoeften in het werkingsgebied te worden opgenomen. In dit kader laten de twee Limburgse consortia volwassenenonderwijs en het Huis van Nederlands, verenigd in PROVOLI vzw, in de loop van 2010 een behoefteonderzoek uitvoeren door het onderzoeksinstituut SEIN van de Universiteit Hasselt.

Dit rapport is de neerslag van het eerste luik van dit onderzoek. Het betreft een literatuurstudie die een overzicht biedt van de bestaande behoeftedetectieliteratuur in Limburg en Vlaanderen in de afgelopen tien jaar. Na afloop van dit luik start een empirisch onderzoek naar de behoeften aan volwasseneneducatie in Limburg. Enkele mogelijke pistes voor dit onderzoek worden in het laatste hoofdstuk van dit rapport toegelicht.

1.2 Maatschappelijke situering

1.2.1 Lissabonstrategie en Pact van Vilvoorde

Tijdens de Europese Raad van Lissabon, in maart 2000, stemden de regeringsleiders van de EU-landen in met een nieuwe economische en sociale langetermijnstrategie. Vóór 2010 moest Europa:

- de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie in de wereld worden,

- in staat zijn tot duurzame economische groei,
- zorgen voor meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang (Europees Parlement Bureau Nederland en Parlementair Documentatie Centrum van de Universiteit Leiden, 2010)

Eén van de concrete aandachtspunten om deze algemene doelstellingen te bereiken, betrof het levenslang leren. De lidstaten werden opgeroepen om strategieën uit te werken om een hogere deelname aan permanente vorming te bereiken. Levenslang leren betreft "alle leeractiviteiten die gedurende het hele leven ontplooid worden om kennis, vaardigheden en competenties vanuit een persoonlijk, burgerlijk, sociaal en/of werkgelegenheidsperspectief te verbeteren" (Europese Commissie, 2001). Kortgeschoolde en oudere werknemers werden daarbij als belangrijke doelgroepen genoemd.

De verschillende lidstaten moesten maatregelen uitwerken om de Lissabonstrategie te verwezenlijken. Samen met de sociale partners en de natuur- en milieuverenigingen nam de Vlaamse regering dit Europese streefdoel van een kennisintensieve economie over in het Pact van Vilvoorde (22 november 2001). Dit pact behelsde 21 doelstellingen voor de 21ste eeuw die tegen 2010 verwezenlijkt moesten zijn. De eerste doelstelling betrof de deelname aan permanente vorming: "Vlaanderen is in 2010 verder geëvolueerd naar een lerende samenleving. Het levenslang en levensbreed leren zijn ingebed in de samenleving. Minstens 10 procent van de Vlaamse inwoners tussen 25 en 65 neemt dan deel aan permanente vorming" (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2003). Met deze verhoogde deelname beoogde men vooral de flexibiliteit en employability onder de bevolking te verhogen.

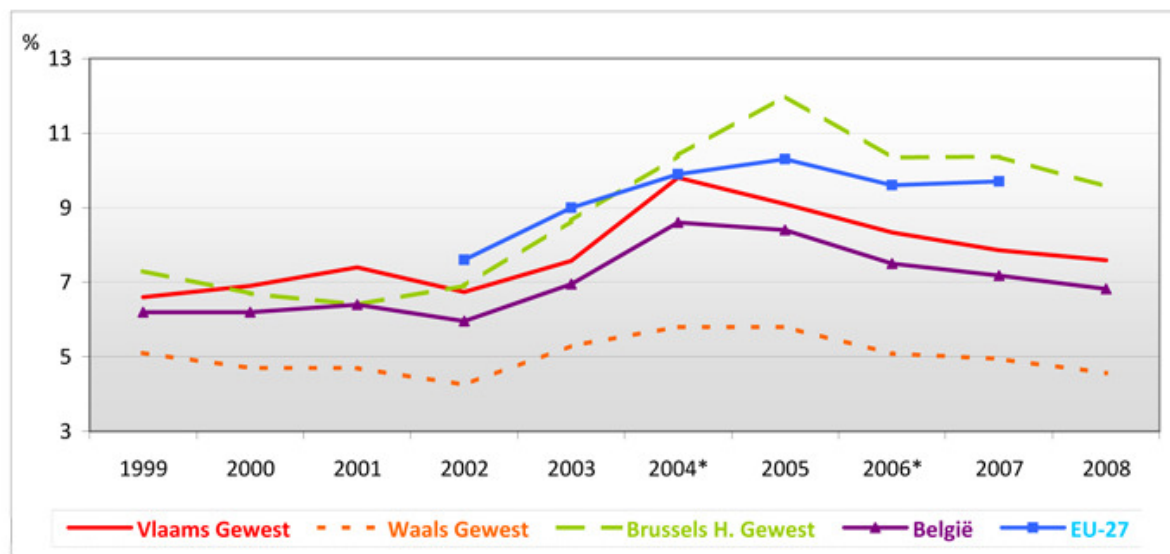
In 2005 werd de uitvoering van de Lissabonstrategie door de EU geëvalueerd. Uit deze tussentijdse evaluatie bleek dat de EU achter lag op schema. Daarom werden andere klemtonen gelegd en bepaalde doelstellingen werden nog verscherpt. In het zog van deze evaluatie werd ook het Pact van Vilvoorde geactualiseerd. Het streefdoel van 10% werd bijgesteld. Minstens 12,5 procent van de Vlaamse inwoners tussen 25 en 64 jaar moest in 2010 deelnemen aan permanente vorming. De participatie van de kortgeschoolden moest op dit vlak minstens de helft bedragen van de vermelde streefnorm (VESOC, 2005).

1.2.2 Lissabonstrategie in cijfers

De evaluatie van de deelname aan permanente vorming in de verschillende lidstaten van de Europese Unie gebeurt aan de hand van een sociaal-economische steekproefenquête bij de huishoudens, gecoördineerd door Eurostat (de statistiekinstelling van de Europese Commissie) en uitgevoerd door de nationale overheden. Op het Europese niveau heet deze enquête de Labour Force Survey (LFS). Voor Vlaanderen spreken we van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK). Deze enquête informeert naar de deelname aan permanente vorming tijdens de vier weken voorafgaand aan de bevraging. De deelname aan permanente vorming in onderstaande grafieken is dus het aandeel van de respondenten tussen 25 en 64 jaar dat aangeeft in de loop van een

referentieperiode van vier weken een opleiding gevolgd te hebben (Departement Werk en Sociale Economie, 2010).

GRAFIEK 1: DEELNAME AAN PERMANENTE VORMING VOLGENS REGIO (1999-2008)

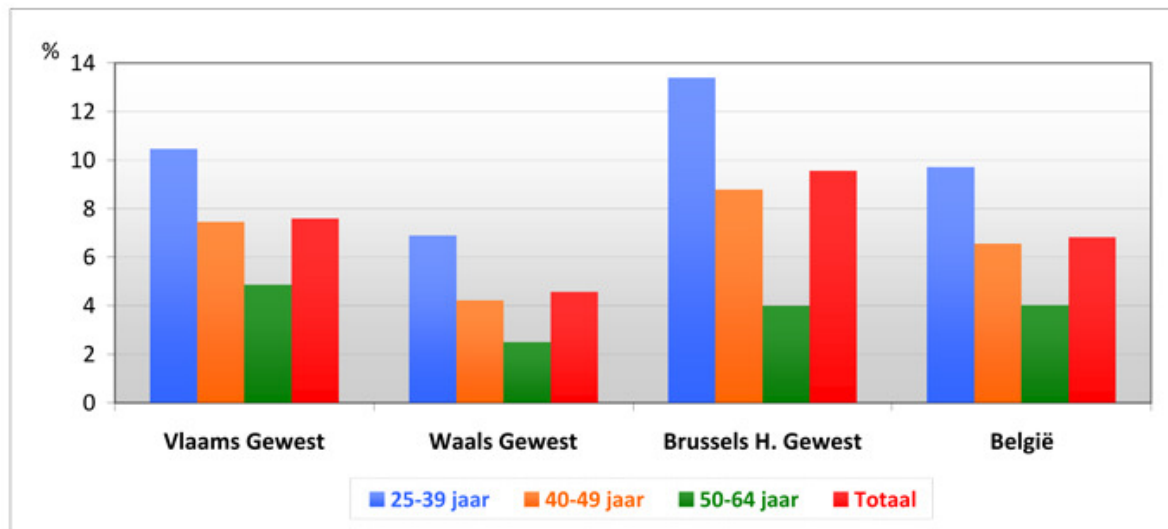
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek – EAK (bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)
* : tijdreeksbreuk²

De algemene trend is een stijging in de deelname aan permanente vorming tot 2004, gevolgd door een daling. In 2004 hadden nog 9,8% van de Vlamingen deelgenomen aan een opleiding in de vier weken voorafgaand aan de bevraging, in 2008 nog maar 7,6%. Het Vlaams Gewest doet het iets beter dan het Belgische gemiddelde (6,8%) maar minder goed dan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (9,6%). Op basis van de beschikbare cijfers over Europa in de grafiek is het duidelijk dat het Vlaams Gewest sinds 2005 steeds lager scoort dan het Europese gemiddelde ondanks de verscherping van de doelstellingen bij de actualisatie van het Pact van Vilvoorde in 2005.

² * : Er zijn twee breuken in de tijdreeksen: één in 2004 en één in 2006:

- In 2004 werd de vraagstelling in de enquête gewijzigd. Voordien werd enkel gevraagd of de respondent tijdens de referentiemaand onderwijs of een opleiding gevolgd had. Vanaf 2004 worden twee vragen gesteld. "Was u tijdens de referentiemaand student of leerling in het *regulier onderwijs* (inclusief leercontract)?" en "Heeft u tijdens de referentiemaand deelgenomen aan cursussen, seminars, conferenties, enz. *buiten het regulier onderwijssysteem*?" Dit verklaart de sterke stijging in de deelname aan permanente vorming in 2004.
- Vanaf 2006 worden de studenten in schoolvakantie niet meer opgenomen. Het effect van deze wijziging is echter zeer beperkt (ongeveer 0,1 procentpunt).

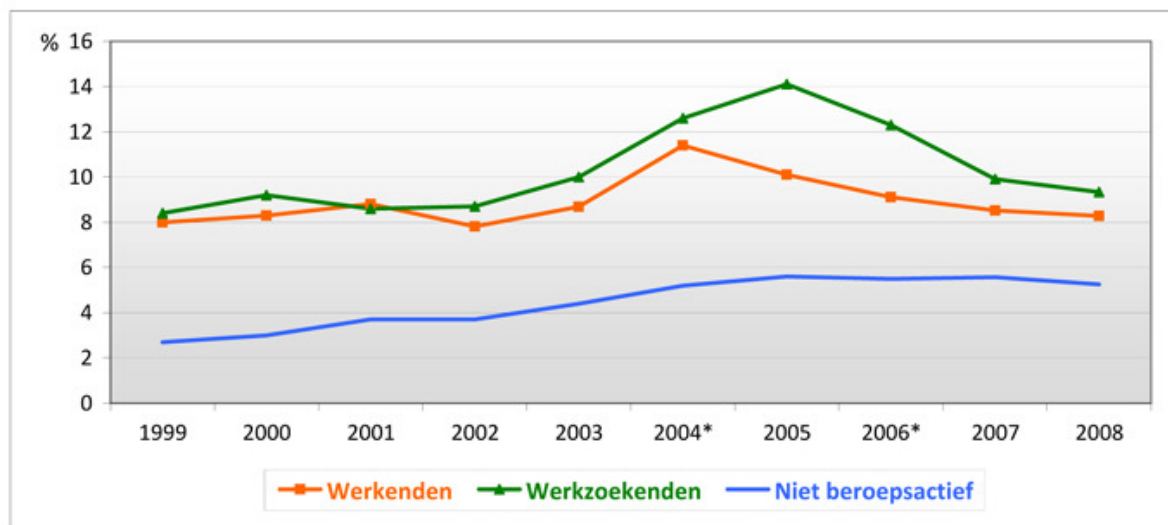
GRAFIEK 2: DEELNAME AAN PERMANENTE VORMING VOLGENS LEEFTIJD (VLAAMS GEWEST, JAARGEMIDD. 1999-2008)

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek - EAK (bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

De opleidingsdeelname neemt af met de leeftijd. 10,5% van de Vlamingen tussen 25-39 jaar heeft in 2008 in de maand voorafgaand aan de bevraging deelgenomen aan een opleiding, tegenover slechts 4,9% van de Vlaamse 50-plussers. De 40-49 jarigen situeren zich tussen beide leeftijdsgroepen in.

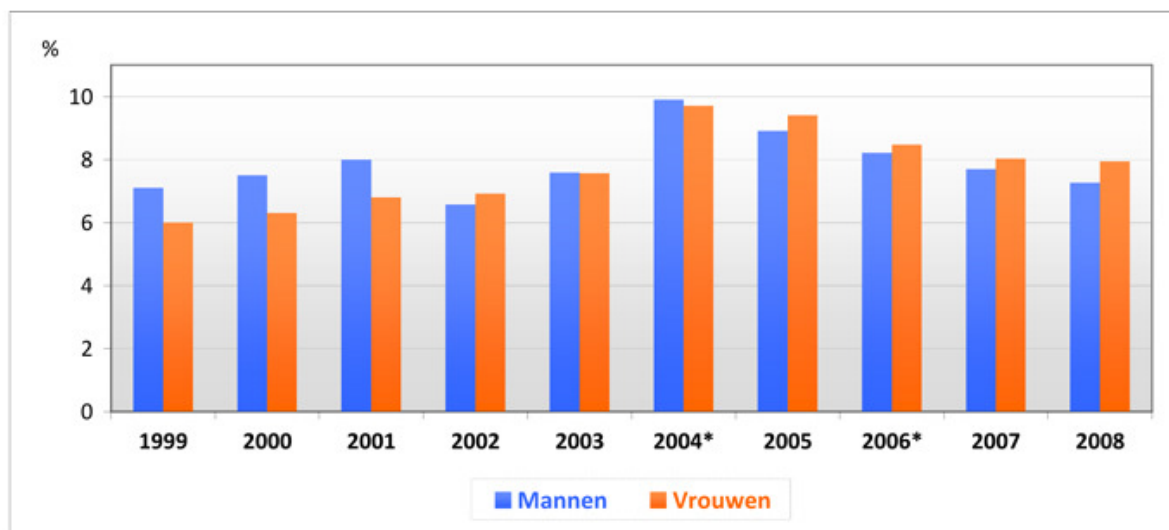
GRAFIEK 3: DEELNAME AAN PERMANENTE VORMING VOLGENS STATUUT (VLAAMS GEWEST, JAARGEM. 1999-2008)

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek - EAK (bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

In het Vlaams Gewest nemen werkzoekenden het vaakst deel aan permanente vorming (9,3%). 8,3% van de werkende Vlamingen hebben deelgenomen aan een opleiding en 5,3% van de beroepsinactieven. Bij werkenden en werkzoekenden is de toename van de opleidingsdeelname tussen 2000 en 2005 zo goed als verdwenen in de jaren 2006 tot 2008: in 2008 bevinden we ons terug op het niveau van 2000. Enkel de beroepsinactieven nemen vaker deel.

GRAFIEK 4: DEELNAME AAN PERMANENTE VORMING VOLGENS GESLACHT (VLAAMS GEWEST, JAARGEM. 1999-2008)

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek - EAK (bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Ten slotte nemen Vlaamse vrouwen in 2008 iets vaker deel aan opleidingen dan mannen (7,9% t.o.v. 7,3%).

Niet alleen in Vlaanderen of België maar ook in de rest van Europa zijn de doelstellingen van de Lissabonstrategie niet behaald binnen de voorziene tijdsspanne. Zowel de economische en financiële crisis als het niet-bindende karakter van de afspraken liggen hieraan ten grondslag (Europees Parlement Bureau Nederland en Parlementair Documentatie Centrum van de Universiteit Leiden, 2010).

1.2.3 Europa 2020

De opvolger van de Lissabonstrategie is de Europa 2020-strategie. Deze strategie moet zowel een uitweg bieden uit de crisis als ambitieuze structurele hervormingen in gang zetten. Deze nieuwe strategie wordt momenteel voorbereid. De EU 2020-strategie situeert zich rond een beperkt aantal kerndoelen. Rond het kerndoel "onderwijsniveau verhogen" is nog geen cijfermatig doel afgesproken. Hierover vergadert de Europese Raad in juni 2010 verder.

Daarna moeten de doelstellingen door de lidstaten vertaald worden in nationale doelen. Die nationale doelen kunnen verschillen per lidstaat en zijn afhankelijk van de startpositie van elk land. In het voorstel voor de EU 2020-strategie zijn opnieuw geen sancties opgenomen voor landen die de doelstellingen niet halen (Europees Parlement Bureau Nederland en Parlementair Documentatie Centrum van de Universiteit Leiden, 2010).

BEHOEFTEDETECTIE: BEGRIPPENKADER EN HISTORIEK

2.1 Definities

Vooraleer in te gaan op de resultaten van het onderzoek is het van belang even stil te staan bij de begrippen die gehanteerd worden. We maken hierbij maximaal gebruik van de in de literatuurstudie opgenomen definities om de resultaten van dit literatuuronderzoek zo nauw mogelijk bij de bestaande literatuur te laten aansluiten.

2.1.1 Behoeft

Een behoefte komt voort uit een discrepantie tussen wat men heeft en wat men nodig heeft. Herman Baert (1998: 112) spreekt van "een min of meer expliciet geformuleerd aanvoelen van een gemis of tekort in een door een persoon als moeilijk of problematisch of uitdagend beschreven situatie, dat door die persoon in mindere of meerdere mate als lenigbaar of oplosbaar wordt gezien." Men spreekt over een educatieve behoefte wanneer we spreken over tekorten in het weten (kennis), het kunnen (vaardigheden) of het omgaan met waarden (attitudes) (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, DIVA, 2006). Er bestaan verschillende soorten educatieve behoeften. Hieronder worden enkele veelgebruikte indelingen toegelicht.

- **Objectieve en subjectieve behoeften**

De drager zelf kan een behoefte formuleren. In dat geval spreekt Richterich (1972) over subjectieve behoeften. Maar ook derden kunnen behoeften formuleren. Een moeder kan bijvoorbeeld contact nemen met de school omdat ze merkt dat haar kind onvoldoende kan lezen. Een werkgever kan onderkennen dat zijn personeel de Engelse taal onvoldoende machtig is om de internationale orders op te stellen. In dat geval gaat het om objectieve behoeften.

Objectieve behoeften kunnen volgens Richterich gemakkelijk bepaald worden op basis van een analyse van alledaagse situaties. Je stelt vast dat iemand nood heeft aan een bepaalde opleiding om een probleem te overwinnen. De subjectieve behoeften zijn moeilijker te bepalen. Dit is wat de leerder zelf wil. Iemand kan wel objectief een behoefte hebben aan het kennen van de Nederlandse taal om werk te vinden maar indien werk vinden niet gewenst is, wordt dit niet als een probleem ervaren en bestaat deze subjectieve behoefte niet.

Claessen (1980) spreekt in plaats van over subjectieve en objectieve behoeften over motivationeel gefundeerde behoeften en prescriptief gefundeerde behoeften. Prescriptief verwijst duidelijk naar een norm of een verplichting, terwijl motivationele behoeften vanuit de persoon zelf komen.. Maar wie bepaalt de norm?

- **Micro-, meso- en macroniveau**

De norm kan door de leerder zelf ervaren worden. Misschien ervaart iemand met een probleem van laaggeletterdheid het kunnen lezen en schrijven als de norm, en genereert dit een prescriptieve behoefte. De norm kan echter ook opgelegd worden door derden. Een werkgever kan van zijn werknemers verwachten dat zij deelnemen aan congressen en studiedagen om zich bij te scholen. Maar ook de hele samenleving creëert de norm. Denk aan de inburgeringsprocedure, de Lissabonstrategie, ... Van Aevermaet en Humblet (1995) spreken in dit verband over het micro-, meso- en macroniveau. Uiteraard interfereren deze niveaus met elkaar.

- **Product of proces**

Widdowson (1981) maakt nog een ander onderscheid. Hij onderkent behoeften op het niveau van het product en op het niveau van het proces. In het eerste geval verwijst men naar de waarde van het geleerde zelf. Wat kan iemand doen met de inhoud van wat hij of zij leerde? In het tweede geval gaat het om wat de leerder nodig heeft om de inhoud in zich op te nemen: een stageplaats, individuele begeleiding, tussentijdse evaluaties, lesuren overdag, ...

- **Contextgebonden behoeften**

Educatieve behoeften kunnen enerzijds betrekking hebben op de beroepscontext. Anderzijds kunnen zij ook betrekking hebben op alle aspecten van de persoonlijke en maatschappelijke levenssfeer.

- **Tijdsperspectief**

Het kan zowel gaan om actuele als om toekomstige behoeften. Wie naar een andere afdeling overgeplaatst wordt of verhuist naar een ander land, kan anticiperen op de behoeften die zich na de gewijzigde situatie zullen voordoen.

Bovendien kan het gaan om een eindsituatie of om een tussentijdse behoefte op weg naar een nieuwe of grotere behoefte.

2.1.2 Motivatie

Motivatie is gerelateerd aan behoefte. Motivatie gaat echter een stuk verder. Volgens Martens en Boekaerts (2008: 23) zijn mensen gemotiveerd "als zij bereid zijn zich te engageren in een taak of

activiteit en inzet te leveren om de taak of activiteit af te ronden". Niet uit elke behoefte ontstaat dus de motivatie om te leren. Het kan bij een behoefte blijven zonder dat men actie onderneemt. Enigszins vergelijkbaar met hoe men bij behoeften over subjectieve en prescriptieve behoeften spreekt, maakt men een onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie of over autonome en gecontroleerde motivatie. Bij intrinsieke of autonome motivatie participeert men omdat men het zelf wil. Bij extrinsieke of gecontroleerde motivatie wordt participatie van buitenaf opgelegd. Het betreft hier dus ruwweg een onderscheid tussen willen en moeten. Tot slot spreekt men ook over werkgerateerde motieven en persoonlijke motieven (Boeren & Nicaise, 2009).

2.1.3 Formele, non-formele en informele vorming

Educatieve behoeften kunnen onderverdeeld worden in behoeften aan drie vormen van leren: formeel, nonformeel en informeel leren.

Het formeel leren vindt plaats in het regulier onderwijssysteem. Dit omvat het secundair onderwijs, alternerend leren, leercontract, ondernemersopleiding bij het VIZO, kunstonderwijs, postsecundair, hoger en universitair onderwijs en volwassenenonderwijs. Deze instellingen kunnen diploma's en getuigschriften uitreiken die officieel erkend zijn.

Nonformeel leren vindt plaats buiten het regulier onderwijssysteem. Het succesvol beëindigen van een nonformeel leertraject leidt dan ook niet noodzakelijk tot een officieel diploma of getuigschrift. Leren buiten het regulier onderwijssysteem kan plaatsvinden in opleidingscentra, op de werkplaats, binnen maatschappelijke organisaties of groeperingen, als een aanvulling op opleiding binnen formele systemen, via afstandsonderwijs, autorijschool, seminaries en conferenties.

Informeel leren omvat leeractiviteiten van alledag zonder hulp van een opleidingsinstantie. Zo goed als iedereen komt hiermee frequent in aanraking via het lezen van de krant, het bekijken van televisieprogramma's. Maar het kan verder gaan dan dat. Denk maar aan computerondersteunende zelfstudie via internet of via boeken (Boeren & Nicaise, 2009; Van Woensel, 2006).

2.2 Onderzoekshistoriek inzake volwasseneneducatie

Het bestaande Vlaamse en Limburgse onderzoek naar educatieve behoeften is nauw verweven met de historiek van het Vlaams beleid inzake levenslang en levensbreed leren. Daarom wordt hier een kort overzicht van zowel het beleid als de educatieve behoeftedetectie in de laatste tien jaar opgenomen. De vermeldde onderzoeken worden later inhoudelijk besproken (cf. infra).

2.2.1 Edufora

Eind 1999 -begin 2000 richtte de Vlaamse Regering dertien subregionale Edufora op. Zij hadden als taak de publieke opleidingsverstreckers voor volwassenen op elkaar af te stemmen. Eén van de

hoofdtaken van de Edufora was het uitvoeren van een educatieve behoefteanalyse. De subregio's kregen vrijheid bij de concrete uitwerking. Dat leverde behoeftedekkingsrapporten op met de meest uiteenlopende thema's en onderzoeksmethodologieën.

Vanuit bovenstaande ervaringen met educatieve behoeftedetectie voelden de Edufora de nood om in een volgende fase een krachtig onderzoek te voeren en om het Vlaams niveau toe te laten een meer uniform verhaal te construeren (De Smet & Schatteman, 2002; Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, DIVA, 2006).

2.2.2 Diva vzw

Met het oog op een geïntegreerde aanpak van onderwijs en vorming van volwassenen werden het Ministerieel Comité Vorming en Interface (later DIVA) opgericht. Er werd besloten de Edufora in dit kader te integreren. DIVA werd hét instrument van de Vlaamse regering voor de stimulering van het levenslang en levensbreed leren enerzijds en de afstemming tussen de institutionele opleidingsverstrekkers anderzijds. Behoeftedetectie behoorde hierbij tot de taken van de DIVA. Zij koos ervoor een wetenschappelijk onderzoek uit te besteden. Dit EDUBELL-onderzoek werd regionaal uitgevoerd maar in nationale uniformiteit. Het onderzoek werd in 2006 afgerond (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap DIVA, 2006).

2.2.3 Consortia voor volwassenenonderwijs

Momenteel heeft de DIVA een andere functie ingenomen binnen het RTC-netwerk³. De klemtoon van de coördinatie binnen het volwassenenonderwijs is opnieuw op het regionale aspect komen te liggen met de uitbouw van de regionale consortia volwasseneneducatie. Na de Edufora een decennium geleden is het opnieuw aan de subregio's om aan behoeftedetectie te doen.

2.3 Afbakening van het onderzoeksveld

Om de resultaten van het onderzoek zo relevant mogelijk te maken voor de opdrachtgever wordt van begin af aan een duidelijke afbakening gemaakt van de scope van het onderzoek. Vooreerst wordt het onderzoekthema duidelijk omschreven. Het gaat om een literatuuronderzoek naar bestaande onderzoeken waarin behoeftedetectie inzake volwassenenonderwijs aan bod komt (niet noodzakelijk als hoofdthema). Deze behoeftedetectie kan rechtstreeks gebeuren via een behoeftepeiling maar ook onrechtsreeks via een profielbepaling van potentiële of actuele cursisten. Aan elk sociaal-demografisch of sociaal-economisch profiel hangt immers een bepaald behoefteprofiel vast.

³ RTC's zijn netoverschrijdende samenwerkingsverbanden tussen het onderwijs en het bedrijfsleven die op provinciaal niveau acties ondernemen op vlak van infrastructuur, leerlingenstages en bedrijfsstages/nascholing voor leerkrachten.

Toch is deze omschrijving van het relevante onderzoek nog te breed. Daarom voegen we enkele restricties toe.

We voegen ten eerste een regionale scope toe. Het gaat in eerste instantie over onderzoek met als focus Limburg en in tweede instantie om Vlaams onderzoek. Onderzoek in andere Vlaamse regio's kan aan bod komen in zoverre er punten van gelijkenis mogen verondersteld worden in de aanwezige profielen van potentiële of actuele leerders. Zo zijn bijvoorbeeld behoeften van allochtonen in andere provincies bijzonder relevant voor Limburg maar behoeften van Franstaligen in de Vlaamse rand rond Brussel niet.

Ten tweede maken we een afbakening in de tijd. We richten ons op onderzoek dat in de afgelopen tien jaar is verricht (2001-2010). In historisch perspectief valt dit samen met de start van de edufora. Oudere onderzoeken verliezen hun wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie vanwege de veranderingen in het werkveld.

Ten derde beperken we de scope van het onderzoek tot educatieve behoeften aan de vraagzijde. Hiermee laten we organisationele aspecten binnen het volwassenenonderwijs buiten beschouwing. Het moet gaan om behoeften van leerders. Het blijft evenwel onderzoeksmatig mogelijk deze behoeften te bevragen aan de aanbodzijde door opleidingsverstreckers zoals leerkrachten te bevragen. In dit geval blijft het gaan om behoeften aan de vraagzijde en behoort dit tot de scope van dit onderzoek.

Een vierde beperking betreft de relevante leervormen. Zo worden de educatieve activiteiten beperkt tot formeel leren. Behoeften aan nonformeel en informeel leren vallen buiten het bestek van het onderzoek.

Ten slotte beperken we het werkveld tot dat van de consortia. Dit wil zeggen dat het enkel om behoeften kan gaan die geledigd kunnen worden binnen de opdrachtmogelijkheden van de centra voor volwasseneneducatie of de centra voor basiseducatie. Zo vallen bijvoorbeeld de behoeften aan opleidingen die binnen het toepassingsgebied van het deeltijds kunstonderwijs, aan universiteiten of hogescholen vallen buiten de focus van het onderzoek.

Uiteindelijk komen we tot volgende onderzoeksvragen binnen dit literatuuronderzoek:

- Welk onderzoek is in tussen 2001 en 2010 verschenen in Limburg en Vlaanderen rond de formele leerbehoeften aan de vraagzijde inzake basis- en volwasseneneducatie?
- Wat is het opzet en wat zijn de resultaten van dit onderzoek?
- Welke hiaten bestaan binnen dit onderzoek?
- Hoe kunnen deze hiaten ingevuld worden aan de hand van nieuw onderzoek?

ONDERZOEKSMETHODE

3.1 Voorbereiding

Op zoek naar relevante onderzoeken is als volgt tewerkgegaan. Vooreerst is een lijst van gekende relevante onderzoeken aangeleverd door de opdrachtgever. Daarnaast is de onderzoeker via meerdere kanalen zelf op zoek gegaan naar relevant onderzoek. Hiertoe zijn zoekmachines van bekende bibliotheken geraadpleegd alsook internet zoekmachines.

Volgende zoektermen werden gebruikt:

- volwasseneneducatie, volwassenenonderwijs, centra voor volwassenenonderwijs, basiseducatie, CVO, CBE, laaggeletterdheid, tweedekansonderwijs, onderwijs voor sociale promotie, permanente vorming, levenslang leren, LLL,

In combinatie met:

- behoefte, behoeftedetectie, behoeftepeiling, behoefteonderzoek
- Limburg, Vlaanderen

Dit leverde veertien relevante onderzoeken op. De volgende stap was het inventariseren van het gevonden onderzoek. Alle onderzoeken werden in inhoudelijke fiches gegoten van één A4-blad. Deze fiches bieden een kort overzicht van de opzet en de resultaten van het onderzoek en zijn onderverdeeld in volgende rubrieken:

- Bron(nen)
- Opdrachtgever
- Onderzoeksinstantie
- Doelstellingen
- Onderzoeksvragen
- Methodologie
- Bijdrage

De fiches zijn opgenomen in hoofdstuk 4.

3.2 Analyse

De eigenlijke onderzoeksanalyse gebeurt in hoofdstuk 5. Hierin gaan we op zoek naar hiaten in het bestaande onderzoek. Alle onderzoeken worden geanalyseerd op een vormelijk en inhoudelijk niveau.

Vormelijk richten we ons op welke soorten behoeften (op een theoretisch niveau) door wie (onderzoeksinstantie) en op welke manier (methodologisch) bevraagd zijn. Daaraan voegen we een sterkte-zwakteanalyse toe. Hierbij maken we gebruik van een matrixstructuur. Op die manier wordt op overzichtelijke wijze duidelijk welke onderzoeksgebieden nog braak liggen en/of welke onderzoeksmethoden en aanpakken al dan niet toegepast zijn. In deze fase gaan dus vooral op zoek naar hiaten in onderzoek, eerder dan hiaten in kennis.

Hiaten in kennis komen naar voor in de inhoudelijke analyse van het onderzoek. In een samenvattende tekst zetten we de voornaamste kenniselementen uit de literatuur op een rij: cursistenprofiel en behoeften, zowel op het niveau van het CVO, als het CBE.

Ten slotte zetten we de hiaten op een rij, gebaseerd op voorgaande analyse.

HOOFDSTUK 4

LITERATUUROVERZICHT

Van de veertien opgenomen onderzoeken zijn inhoudelijke fiches opgemaakt van één A4-blad. Deze fiches bieden een overzicht van de opzet en de resultaten van het onderzoek en zijn onderverdeeld in volgende rubrieken:

- Bron(nen)
- Opdrachtgever
- Onderzoeksinstantie
- Doelstellingen
- Onderzoeksvragen
- Methodologie
- Bijdrage

4.1 Onderzoek 1: Toegang verbreden voor kansengroepen

Bron

Vermeersch, L. & Vandenbroucke, A. (2009) *The access of adults to formal and nonformal adult education. Country report: Belgium (Flemish Community)*. Leuven: HIVA

Opdrachtgever

Europese Commissie – Europees project “LLL2010, Towards a lifelong learning society in Europe, the contribution of the education system”

Onderzoeksinstantie

Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA) - KULeuven

Doelstelling

Hoe de toegang tot volwasseneneducatie in Vlaanderen verbreden voor kansengroepen?

Onderzoeksvragen

- (1) een beschrijving maken van het formele, non-formele en gevangeniseducatiesysteem in België (Vlaanderen).
- (2) een inventaris van goede praktijken opmaken;
- (3) hiaten en hindernissen in kaart brengen en mogelijkheden om deze hiaten in te vullen.

Methodologie

Kwalitatief onderzoek bij 15 aanbodverstrekkers.

Bijdrage

Enkele trends

Vooreerst is er veel aandacht voor de erkenning van eerder behaalde diploma's. Dit is zeer belangrijk naar verdere educatie toe. Er beweegt veel hierrond in de wereld van de volwasseneneducatie maar het werk is zeker nog onaf. Daarnaast denkt men aan kinderopvang voor de deelnemers. Vooralsnog wordt dit niet toegepast, niet omdat het ongepast zou zijn maar omdat het moeilijk te organiseren is en niet gesubsidieerd wordt. Ten derde zijn de inschrijvingskosten een hot issue. Men is het erover eens dat de prijs geen hindernis mag vormen maar uiteraard kan niet alles gratis aangeboden worden. Een vierde idee om de participatie op te drijven is het werken met quota voor specifieke doelgroepen. Dit kan echter leiden tot stigmatisering of tot het dwingen tot participatie van doelgroepen. Andere manieren om doelgroepen aan te trekken zijn nodig volgens de aanbodverstrekkers omdat men zich zelden spontaan aanbiedt. Er kan gewerkt worden met leidende figuren uit culturele groepen, socioculturele organisaties, opendeurdagen, ... Er stellen zich hierbij echter ook steeds vele praktische bezwaren.

Goede praktijken

De toegang vergemakkelijken voor ondervertegenwoordigde groepen is niet eenvoudig. Toch kunnen enkele strategieën helpen. Ten eerste is een duidelijke visie en strategie nodig. Men moet willen veranderen, de barrières onderkennen en meer vraaggericht durven werken. Daarnaast is er meer nood aan flexibiliteit, zowel organisationeel als in het programma. Men is het niet eens of een doelgroepgerichte aanpak nodig is, of een inclusieve aanpak meer gepast is. Alleszins moeten cursussen aansluiten bij het leven van alledag. Ook is samenwerking nodig met andere organisaties buiten het onderwijsveld: bedrijven in de sociale economie, ocmw's, overheden, ... Bovendien is meer begeleiding nodig, ook buiten de klas, in de vorm van toeleiding of trajectbegeleiding. Leerkrachten moeten dan ook manusjes-van-alles zijn. Ten slotte speelt de overheid een belangrijke rol in het subsidiëren van de opleidingen zodat de financiële drempel niet te hoog ligt.

4.2 Onderzoek 2: Cursistenprofiel opleidingsplan Limburg

Bron

CVLN (2009). *Opleidingsplan 2008-2013. Eerste deel, versie juli 2009*. Hasselt: Consortium Volwassenenonderwijs Limburg Noord

CVLZ (2009). *Opleidingsplan Hoofdrapport*. Hasselt: Consortium Volwassenenonderwijs Limburg Zuid

Opdrachtgever

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Onderzoeksinstantie

CVLZ - CVLN

Doelstelling

Interne analyse

Onderzoeksvragen

Niet expliciet gesteld

Methodologie

Verwerking databestand afkomstig van Onderwijs Vlaanderen – afdeling volwassenenonderwijs
Dit zijn deelnamegegevens: alle inschrijvingen zijn voor de periode 01/09/2007 tot 31/03/2008 geteld. Meerder inschrijvingen per cursist zijn mogelijk.

Bijdrage

Uit de databank kunnen specifieke data voor Limburg gedistilleerd worden wat betreft CVO. Gegevens voor BE zijn door het CBE zelf ter beschikking gesteld maar elk centrum hanteerde andere registratiemethoden wat een globaal beeld onmogelijk maakt.

De cijfers voor Vlaanderen voor 2007 en 2008 inzake de realisatie van de Lissabondoelstelling levenslang Leren zijn respectievelijk 7,9% en 7,6%. Voor Limburg situeren deze cijfers zich zowel in 2007 als in 2008 op 8%. Limburg scoort dus licht beter dan de rest van Vlaanderen.

De gegevens in de opleidingsplannen zijn uitgesplitst naar regio. Waar mogelijk behandelen we ze samen.

Profiel cursist

- 58% van de inschrijvingen zijn vrouwen.
- 15% van de deelnames is van werkzoekenden. Het sterkst vertegenwoordigd zijn de bedienden met 27% van de inschrijvingen. De arbeiders hebben een aandeel van 20%, gepensioneerden van 13%.
- Wat de leeftijd betreft, hanteren beide consortia verschillende indelingen. Noord spreekt van twee derde van de deelnames tussen 36 en 65. Bij Zuid valt op dat bijna 15% van de cursisten 60-plussers zijn.
- Limburg kent 12% allochtone, niet-Nederlandse cursisten.

Profiel naar studiegebied

De meeste inschrijvingen worden gerealiseerd in de studiegebieden ICT, NT2 en talen RG 1-2. Bepaalde opleidingen kunnen aangeduid worden als typische mannenopleidingen. Zoals opleidingen behorende tot de studiegebieden Industriële wetenschappen en Technologie, Bouw, Hout, Auto en Mechanica-Elektriciteit. Opleidingen behorende tot de studiegebieden Kant, Personenzorg, Sociaal-agogisch werk, Huishoudelijk onderwijs, Lichaamsverzorging en Mode zijn dan weer typische vrouwenopleidingen.

De studiegebieden Algemene vorming, Auto, handelswetenschappen en bedrijfskunde, Mechanica-electriciteit en Handel bekoren voor de jongste cursisten tot 26 jaar. Handel en Hout zijn populaire studiegebieden bij de 26 tot 55 jarigen. De 60-plussers volgen vooral ICT, Huishoudelijk onderwijs, Grafische technieken, Kant, Mode en Talen.

4.3 Onderzoek 3: Profiel en motieven van participanten

Bron

Boeren, E. & Nicaise, I. (2009). Onderwijs voor volwassenen, wie neemt deel en waarom?, in: Vanderleyden, L., Callens, M. & Noppen, J. (red.), *De sociale staat van Vlaanderen*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, pp. 315-333

Opdrachtgever

Europese Commissie – Europees project “LLL2010, Towards a lifelong learning society in Europe, the contribution of the education system”

Onderzoeksinstantie

Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA) - KULeuven

Doelstelling

Inzicht in populatie cursisten volwasseneneducatie
Inzicht in motieven tot deelname

Onderzoeksvragen

- (1) Welke socio-demografische, socio-economische en socio-culturele kenmerken typeren de populatie van Vlaamse volwassenen die deelnemen aan een cursus binnen de Centra voor Volwassenenonderwijs, het Deeltijds Kunstonderwijs, de hogescholen en de universiteiten?
- (2) Welke motieven tot deelname kunnen we onderscheiden?
- (3) Welke profielkenmerken kunnen we in verband brengen met de onderscheiden vormen van motivatie?

Methodologie

Kwantitatief surveyonderzoek bij 1225 cursisten in Vlaanderen. Het gaat om educatie aan de volgende opleidingsinstanties: CBE, CVO, Deeltijds Kunstonderwijs, Begeleid Individueel Studeren, Hogescholen en Universiteiten. De steekproef van Basiseducatie en BIS bleek te klein om uitspraken over te doen.

Bijdrage

Socio-demografisch profiel van de CVO-cursist

- Twee derde van de CVO-cursisten zijn vrouwen.
- 88% van de cursisten zijn tussen 25 en 65 jaar.
- 95% van de cursisten CVO zijn Belgen. Dit zegt uiteraard niets over het aandeel Belgen van allochtone afkomst.

Socio-economisch profiel van de CVO-cursist

- 72% is aan het werk, 11% is werkloos en 17% inactief. Inactieven participeren dus meer dan werklozen.
- 20% is laagopgeleid, 36% is hoogopgeleid. Hiermee is het CVO de enige vorm van formele educatie waarin de hoogopgeleiden niet de grootste groep vormen.

Motivatie

Voor 29% van de cursisten CVO is werk de hoofdreden tot deelname. 71% haalt persoonlijke redenen aan.

Motivatie volgens profiel

Voor alle cursisten samen (dus ook de van de andere leervormen):

- Vrouwen en hogeropgeleiden zijn minder gecontroleerd gemotiveerd en meer autonoom gemotiveerd.
- Mannen participeren meer omwille van jobgerelateerde redenen, vrouwen eerder omwille van vrijetijdsredenen.
- Jongeren en werklozen zijn meer gecontroleerd en minder autonoom gemotiveerd. Zij moeten zich hun plaats op de arbeidsmarkt nog veroveren, behouden of verbeteren. Een investering in kennis en vaardigheden is hierin belangrijk.

4.4 Onderzoek 4: Opleidingsbehoeften van West-Vlaamse bedrijven

Bron

WES (2009). Levenslang leren. Rapportering fase 3: analyse van de vraag van werkgevers naar opleidingen. Brugge: WES

Opdrachtgever

Provincie West-Vlaanderen en consortia volwassenenonderwijs Comenes en Webros

Onderzoeksinstantie

WES

Doelstelling

Opleidingsbehoeften van de West-Vlaamse bedrijven achterhalen

Onderzoeksvragen

Niet gedefinieerd maar volgende aandachtspunten kunnen afgeleid worden uit het onderzoeksrapport:

- (1) Wat zijn de opleidingsbehoeften
- (2) Welke opleidingsinstanties
- (3) Vormbehoeften van de opleidingen
- (4) Afstemming tussen vraag en aanbod

Methodologie

Online-enquête. 9000 organisaties (profit en non-profit) werden benaderd, 7223 via e-mail en 1777 via brief. 563 vragenlijsten werden ingevuld.

Bijdrage

Slechts één op vijf organisaties beschikt over een geschreven opleidingsplan. Bijna 30% heeft een jaarlijks opleidingsbudget. Ook 30% heeft een opleidingsverantwoordelijke. Grotere en non-profitorganisaties scoren beter dan kleinere en andere organisaties.

Opleidingsbehoeften

Twee derde van de bedrijven heeft een opleidingsbehoefte op korte termijn (half jaar) of iets langere termijn (één jaar). De non-profitsector kent een grotere behoefte dan de commerciële sector. Organisaties die geen opleidingsbehoefte hebben, geven als belangrijkste reden aan dat ze een kleine organisatie zijn en dat de huidige kennis en vaardigheden volstaan. Er is een grotere opleidingsbehoefte voor bedienden dan voor kaderleden en arbeiders. De inhoud van de opleidingen is sterk afhankelijk van de sector en van het doelpubliek (bedienden of arbeiders). Weinig opleidingen worden intern ingevuld. Meestal kiest men voor externe of deels extern en deels interne opleidingen.

Externe opleidingsinstanties

Syntra is het best gekend als opleidingsinstantie. Daarna volgen de VDAB en de hogescholen. Het volwassenenonderwijs komt op de vierde plaats en is gekend door 77,5% van de organisaties. Meer dan 60% kent Basiseducatie niet. Het volwassenenonderwijs wordt gekenmerkt door 'een goede reputatie', 'goede bereikbaarheid' en 'erkende opleidingen (met certificaat)'. Ruim een kwart van de organisaties denkt voor het invullen van hun opleidingsbehoeften aan het volwassenenonderwijs.

Vormbehoeften opleidingen

De meerderheid verkiest kortlopende opleidingen (maximum 10 uren) via contactonderwijs. De non-profitsector kiest eerder voor opleidingen overdag binnen de uren dan de commerciële sectoren.

Afstemming vraag en aanbod

Iets meer dan een derde vindt dat het aanbod van opleidingen niet voldoende is afgestemd op de vraag van de bedrijven. Vooral commerciële diensten en kleinere organisaties hekelen de gebrekkige afstemming. Een centrale website met daarin alle mogelijke opleidingen is een mogelijk verbeterpunt.

4.5 Onderzoek 5: Behoeften van allochtonen in het volwassenenonderwijs

Bron

De Hondt, F. (2009). *Literatuuronderzoek: Behoeften van allochtonen in het volwassenenonderwijs in Provincie Limburg*. Hasselt: Provoli

Opdrachtgever

Provoli vzw

Onderzoeksinstantie

Provoli - onderzoeker Fiona De Hondt

Doelstelling

Op zoek gaan naar methodieken die een hanteerbaar instrument kunnen vormen bij de uitvoering van een onderzoek naar de behoeften van allochtonen in het volwassenenonderwijs in Limburg

Onderzoeksvragen

Niet expliciet geformuleerd.

Methodologie

Literatuuronderzoek op basis van twee Vlaamse en één Nederlandse studie rond de problematiek van behoeften van allochtonen aan volwassenenonderwijs

Bijdrage

Twee van de opgenomen onderzoeken werden ook in het overzicht van voorliggend rapport opgenomen: het onderzoek van Caroline De Baere in Gent en het onderzoek van Wijnants in Vlaams-Brabant. Het derde onderzoek rond wonen en leren van volwassenen in de regio van J.M. Reijnen wordt binnen voorliggend onderzoek niet besproken aangezien het om een Nederlands onderzoek gaat.

Dit onderzoek peilt niet naar behoeften maar gaat na hoe je een behoefteonderzoek best opbouwt.

1.

Eerst moet je nagaan welke behoeften je wil onderzoeken: proces of inhoud, subjectief of prescriptief, op micro- meso- of macroniveau.

2.

Daarna breng je de potentiële doelgroep in kaart en het participatiegehalte. Een probleem hierbij is dat er nauwelijks cijfers bestaan naar etnische afkomst. Eens betrouwbare cijfers voorhanden zijn, kan een onderscheid gemaakt worden tussen nieuwkomers en klassieke migranten. Deze laatste groep kan onderverdeeld worden naar generatie. Deze potentiële doelgroep dient vervolgens gelokaliseerd te worden in Limburg. Daarna kan men op basis van cursistgegevens nagaan wat de participatie is van deze groepen.

3.

Ten derde wordt op basis van onder meer een omgevingsanalyse en een analyse van het huidige opleidingsaanbod het participatiegehalte verklaard.

4.

Ten vierde moet men afbakenen bij wie men het behoefteonderzoek wil uitvoeren. Best contacteert men zowel kandidaat-cursisten als aanbodsverstrekkers. Bij de cursisten zijn zowel deelnemers als niet-deelnemers van belang. Van de aanbodsverstrekkers zijn alle verstrekkers binnen Limburg van belang. Beide perspectieven dienen uiteindelijk met elkaar vergeleken en op elkaar afgestemd te worden.

5.

Ten slotte kan men nagaan in hoeverre het aanbod kwantitatief voldoet aan het volume van de behoefte.

4.6 Onderzoek 6: Participatie van laaggeletterden

Bron

HIVA (2009). *Het leren zoals het is, bij volwassenen met een geletterdheidsrisico*, powerpointpresentatie VLOR open vergadering geletterdheid (9 september 2009)

Opdrachtgever

Vlaamse Gemeenschap – Departement Onderwijs

Onderzoeksinstantie

Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA) – KULeuven

Doelstelling

Nagaan waarom laaggeletterde volwassenen al dan niet deelnemen aan formeel volwassenenonderwijs, waarom en hoe ze leren in informele contexten doorheen het dagelijkse leven en hoe ze tegen dat leren aankijken.

Onderzoeksvragen

- (1) Welke zijn de overheersende drempels, motieven en perspectieven om al dan niet deel te nemen aan vormen van onderwijs en vorming?
- (2) Welke leeractiviteiten spelen een rol bij laaggeletterde volwassenen? Is leren een bewust proces? Hoe ervaren zij dit?
- (3) In welke mate en hoe leggen laaggeletterden een verband tussen hun levenskansen en hun competenties?

Methodologie

Men maakt enerzijds gebruik van gegevens uit een bestaande databank, de Adult Education Survey (AES) en anderzijds van 60 diepte-interviews met laaggeletterden (30 participanten en 30 niet-participanten) en 6 focusgroepen met laaggeletterden, experts, ... om de 'lived experience' van de doelgroep te onderzoeken.

Bijdrage

Laaggeletterden hebben een positieve attitude tegenover leren en beschouwen zichzelf als leergierig maar ze herkennen weinig leren in hun dagelijkse leven. Ze denken ook dat ze niet de capaciteiten hebben om veel bij te leren. Ze leren liefst in groep en hebben een sterke interne motivatie.

Volgens de AES-data nemen personen met een geletterdheidsrisico de helft minder deel aan leren, zowel in zijn formele, nonformele als zijn informele vorm. De belangrijkste drempels tot participatie situeren zich ten eerste op het informatiele vlak. Ze kennen het aanbod niet en weten niet waar het te vinden. Ten tweede liggen er situationele en sociale factoren in de weg. De cursus is moeilijk bereikbaar of er is een gebrek aan motivatie vanuit de directe omgeving. Ten derde zijn er ook psychologische belemmeringen. Ze hebben weinig vertrouwen in het eigen kunnen en een zekere schaamte om de stap naar leren te zetten. Ze denken dat ze niet in aanmerking komen om een bepaalde cursus te volgen.

Een kwart van de volwassenen met een geletterdheidsrisico zou meer willen deelnemen aan formeel/niet-formeel leren. Ze zoeken echter minder vaak informatie en vinden ook minder.

De intrinsieke motivatie is echter groter bij personen met een geletterdheidsrisico die participeren aan permanente vorming dan bij personen zonder risico. Hiermee verband houdt het feit dat veel meer van de risicopersonen formeel leert uit persoonlijke interesse (71%) terwijl 55% van de niet-risicopersonen vooral omwille van werkdoeleinden dat doet. Maar participatie blijkt broos bij risicopersonen. Men denkt vaak aan afhaken.

4.7 Onderzoek 7: Communicatie rond NT2 in Antwerpen

Bron

CBE Provincie Antwerpen (2006). *Zonder omwegen. Een kwalitatief onderzoek naar het bereik van Nederlandstalige cursisten voor taal en rekenen*. Deurne: Company & Leyder

Opdrachtgever

CBE Antwerpen

Onderzoeksinstantie

CBE Antwerpen onder consultancy van Company & Leyder

Doelstelling

Klantgroep bevragen over hun informatiebehoefte, mediagebruik en communicatieproducten en -strategieën. Het gaat om de 'plaats' van de communicatie, het communicatie'middel' en de communicatie'inhoud'.

Onderzoeksvragen

Hoe kunnen potentiële cursisten voor de cursus 'taal' en 'rekenen' bereikt worden? Het gaat om enerzijds drive en beleving of anderzijds hinderpalen om zich in te schrijven.

Methodologie

115 cursisten van de cursussen 'rekenen' en 'Nederlandse moedertaal' kregen een diepte-interview in zes centra voor basiseducatie. Deze interviews werden afgenomen door cursusbegeleiders of coördinatoren. Centra kregen vrije keuze over de interviewer. De bevragingen gebeurden in sommige centra volledig in groep, andere volledig individueel, soms was er een combinatie van de twee. In de interviews wilde men de stappen nagaan van de cursist van voor hij zich inschrijft tot na de lessen, van zijn innerlijke processen tot zijn uiterlijk sociaal gedrag.

Bijdrage

Leeftijdscategorieën, gender en cursus spelen in de resultaten nauwelijks een rol. Wel bleek het instapniveau in rekenen of taal de antwoorden opmerkelijk te beïnvloeden. Hierbij is een gedifferentieerde promotiebenadering van belang.

Laag instapniveau cursisten hebben hun instap emotioneel beleefd. Zij ervaren hun vaardigheidstekort als een probleem. Het zijn gekwetste mensen met een laag zelfbeeld. Ze hebben angst om bekenden tegen te komen, om uitgelachen te worden, om opnieuw te falen. Laag niveau cursisten nemen vooral deel om zelfstandiger te worden, minder afhankelijk.

Hoog instapniveau cursisten hebben minder schroom of angst. Hun zelfbeeld is positiever. Zij ervaren hun vaardigheidstekort als een functioneel tekort. Hoger niveau cursisten geven als belangrijkste motief 'iets bijleren'.

Slechts één op vijf cursisten kende Basiseducatie vooraf. Persoonlijk en zonder omwegen aangesproken worden over hun lees- en schrijfprobleem door iemand in hun omgeving ervaren ze als positief. 90% van de cursisten zet de stap naar een cursus BE nadat ze werden aangesproken door een intermediaire partner. Weinig cursisten gaan zelf actief op zoek naar informatie. In bijna de helft van de gevallen gaat het om intermediaire partners uit de eigen vertrouwde kring van familieleden en kennissen. In een derde van de gevallen ging het over partners op het werk. Het is vooral van belang dat de de partners vertrouwen wekken, hen het gevoel geven zichzelf te mogen zijn, appreciatie geven voor wat ze doen, interesse tonen, begrip opbrengen.

Mondelingen promotie werkt het best. Folders en ander drukwerk kunnen als extra ondersteuning gebruikt worden. Ook de inhoud van de boodschap is erg belangrijk. Appreciatie en een positieve output door de stap te zetten, blijft in het geheugen hangen. Plots lijkt het probleem oplosbaar, er wordt een 2de kans geboden. Graag weten de cursisten wel graag exact hoe de cursus er gaat uitzien.

Het eerste reële contact met Basiseducatie is heel erg belangrijk. Dit vormt nog een enorme drempel. Maar eens deze horde genomen, voelt de cursist zich thuis.

4.8 Onderzoek 8: Sociaal-economisch profiel van participanten o.b.v. de EAK

Bron

Van Woensel, A. (2006). *In het lang en in het breed: levenslang leren in Vlaanderen en Europa. WAV-Rapport*. Leuven: Steunpunt Werkgelegenheid Arbeid en Vorming

Opdrachtgever

-

Onderzoeksinstantie

Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming

Doelstelling

- Nagaan hoe Vlaanderen zich positioneert ten opzichte van Europa in het licht van de Lissabondoelstellingen
- Schetsen van een sociaal-economisch profiel van de volwassen bevolking die een opleiding volgt.

Onderzoeksvragen

Niet expliciet gesteld

Methodologie

Op basis van de grootschalige Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) 2003, inclusief de ad hoc module levenslang leren. Hierin is de deelname aan zelfstudie uitdrukkelijk bevraagd naast het regulier en niet-regulier onderwijs.

Bijdrage

Participatie aan opleiding verloopt via enkele klassieke sociaal-economische scheidingslijnen:

- Jongeren volgen meer opleiding dan ouderen.
- Hoogopgeleiden nemen vaker deel aan verdere vorming dan laagopgeleiden. Hier speelt dus een mattheüseffect.
- Werkzoekenden volgen in het Vlaams Gewest even vaak een opleiding als de werkenden en dit in tegenstelling tot de rest van Europa.
- Mannen participeren in Vlaanderen ongeveer even vaak aan vorming dan vrouwen, dat is uitzonderlijk in vergelijking met andere Europese landen waar vrouwen een voorsprong hebben qua opleidingsdeelname.

Bij de werkenden zien we dezelfde scheidingslijnen opduiken als binnen de totale bevolking: jongere, hoogopgeleide en vrouwelijke werkenden volgen meer opleiding dan oudere, laagopgeleide en mannelijke werkenden. Binnen de groep werkenden kan een onderscheid gemaakt worden naar functie, sector en bedrijfsgrootte. Personen in hogere functies kennen een hogere participatiegraad dan personen in lagere, uitvoerende functies. Wie werkt in de tertiaire of quataire sector (diensten) neemt meer deel aan vorming dan wie werkt in de industrie of in de primaire sector. Ook medewerkers van grote ondernemingen nemen vaker deel dan wie werkt bij kleine organisaties.

Zelfstudie is de populairste onderwijsvorm, gevolgd door het niet-regulier onderwijs en het regulier onderwijs. Het niet-regulier onderwijs is relatief populair in Vlaanderen in vergelijking met de Europese buurlanden. Zelfstudie met behulp van gedrukt materiaal is de populairste vorm van zelfstudie in Vlaanderen.

Het merendeel van de personen in opleiding buiten het regulier onderwijssysteem volgt slechts één opleidingsactiviteit. Vier op de vijf personen die deelnemen aan een opleiding buiten het regulier onderwijs halen werkgerelateerde motieven aan voor hun deelname. De werkenden in opleiding buiten het regulier onderwijs volgen hun opleiding overigens meestal tijdens de werkuren.

4.9 Onderzoek 9: EDUBELL

Bronnen

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, DIVA (2006). *Edubell synthese*. Brussel: DIVA
Dewallef, S. & Willems, L. (2006). *Edubell: Einddossier. Regio Hasselt/Genk*. Brussel: DIVA
Dewallef, S., Willems, L. & Kruth, X. (2006). *Edubell: Einddossier. Regio Sint-Truiden*. Brussel: DIVA
Socius (2006). *Edubell Educatieve behoeften volgens doelgroep*.
Socius (2006). *Edubell Educatieve behoeften volgens thema*.

Opdrachtgever

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Dienst Informatie, Vorming en Afstemming (DIVA)

Onderzoeksinstantie

Centrum voor sociale Pedagogiek (KULeuven), m.m.v. Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA, KULeuven)

Doelstelling

De belangrijkste educatieve behoeften in de verschillende Vlaamse regio's achterhalen

Onderzoeksvragen

Niet expliciet geformuleerd

Methodologie

De methodologie bestaat uit regionale simultane onderzoeken met eenzelfde methodologie die aggregatie op Vlaams niveau toelaat. Er wordt gebruik gemaakt van drie soorten onderzoeksinstrumenten: een dossier met regiogegevens, bevragingen en panels. In Limburg worden twee regio's onderkend: Hasselt/Genk en Sint-Truiden.

In totaal zijn in Limburg 54 interviews afgenomen bij potentiële en actuele cursisten. Ook zijn 47 vragenlijsten door educatieve en maatschappelijke organisaties ingevuld teruggestuurd (respons 13,6%). Deze organisaties zijn ook vertegenwoordigd in de regionale panels. Deze denktanken vertrekken van een regiodossier waarin o.m. de interviews met (potentiële) leerders en de schriftelijke enquêtes bij educatieve actoren verwerkt zijn. Zij formuleren de educatieve behoeften en verkiezen educatieve prioriteiten.

Bijdrage

In deze bijlage leggen we de focus op de regio's Genk/Hasselt en Sint-Truiden. We integreren de educatieve behoeften van beide regio's en schikken ze per thema en expliciteren de doelgroep. Het resultaat is een lijst van gesignaleerde inhoudelijke behoeften die leven in de regio. Deze lijst is opgenomen in bijlage 1.

4.10 Onderzoek 10: Participatie van allochtonen in regio Gent

Bron

De Baere, C. (2006). *Resultaten enquête aanbodsverstrekkers volwassenenonderwijs betreffende de participatie van allochtonen*. Gent: Integratiedienst

Opdrachtgever

Integratiedienst Gent

Onderzoeksinstantie

Integratiedienst Gent – Stageonderzoek Caroline De Baere

Doelstelling

Nagaan hoe het volwassenenonderwijs in de regio Gent tegenover de participatie van allochtonen aan het volwassenenonderwijs staat.

Onderzoeksvragen

- (1) Welke maatschappelijke houding neemt het volwassenenonderwijs aan tegenover levenslang leren en opleidingen in het algemeen?
- (2) Welke maatschappelijke visie heeft het volwassenenonderwijs op de deelname van allochtonen aan opleidingen?
- (3) Hoe beoordelen diensten zichzelf qua aanbod?
- (4) Hoe staan diensten tegenover de deelname van allochtonen aan hun opleidingen?

Methodologie

Interviews met 18 aanbodverstrekkers uit de regio Gent: CVO, VDAB, Basiseducatie, VSPW, Universitair Talencentrum, Syntra en een intercultureel bemiddelaar.

Bijdrage

Het algemene beeld dat bij aanbodverstrekkers leeft, is dat participeren aan permanente vorming voor allochtonen nog essentiëler is dan voor autochtonen al is het voor hen minder vaak een garantie om achterstand weg te werken.

Een derde van de respondenten vindt dat opleidingen vooral moeten dienen om de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt te verhogen. Twee derden vinden dat ook persoonlijke ontplooiing een legitieme doelstelling is waaruit zelfs maatschappelijke integratie kan groeien. Maar de respondenten vinden wel dat de opleidingen voor allochtonen vaker dan voor autochtonen moet leiden tot inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. Volgens de respondenten weerspiegelt zich dat ook in de deelname aan arbeidsmarktgerichte cursussen.

Toch geeft de meerderheid van de respondenten aan de behoeften van allochtonen onvoldoende te kennen. Een kleine meerderheid van de respondenten vindt dat de verantwoordelijkheid tot deelname zich grotendeels bij het individu situeert. Maar een kleine meerderheid vindt ook dat de dienst niet voldoende allochtonen bereikt naar hun aandeel in de bevolking. Men denkt wel dat de dienst voldoende bekend is bij allochtonen en doet weinig tot geen doelgroepgerichte inspanningen tenzij voor NT2 en cursussen die specifiek op allochtonen gericht zijn. Niet de beschikbaarheid en bereikbaarheid zijn het probleem maar vooral de taal, denkt men.

De meeste respondenten vinden dan ook dat een universeel beleid onvoldoende is om ook allochtonen te kunnen bereiken. De helft van de respondenten vindt dat er nog onvoldoende maatregelen genomen zijn om allochtonen te bereiken. Als ze er al zijn, zijn ze onvoldoende op elkaar afgestemd. De meeste respondenten vinden de cursussen wel voldoende afgestemd op de diversiteit aan deelnemers. De kennis van het Nederlands kan wel een obstakel vormen. Vraaggericht werken is voor de meerderheid geen optie.

4.11 Onderzoek 11: Alfa NT2 trajecten

Bron

Plichart, I. (2003). Eindrapport onderzoek trajecten alfabetisering NT2. Leuven: Centrum voor Taal en Migratie/Steunpunt Nederlands als Tweede Taal

Opdrachtgever

Vlaamse gemeenschap, Departement Onderwijs

Onderzoeksinstantie

Centrum voor Taal en Migratie/Steunpunt Nederlands als Tweede Taal

Doelstelling

Nagaan welke trajecten het meest geschikt zijn om analfabete anderstalige volwassenen in Vlaanderen te alfabetiseren, uitgaande van de verschillende cursistenprofielen binnen deze groep

Onderzoeksvragen

Welke trajecten Alfa NT2 zijn geschikt voor de verschillende cursistprofielen analfabete anderstaligen in Vlaanderen?

Methodologie

Kwalitatief onderzoek a.d.h.v. interviews en vragenlijsten bij experts en CBE centra, alsook PAM in Antwerpen. De cursistenprofielen kwamen tot stand aan de hand van schriftelijke vragenlijsten, eventueel met telefonische opvolging.

Bijdrage

Er nemen meer vrouwen dan mannen deel, het merendeel is tussen 20 en 60 en naar alfabetiseringsgraad wordt een onderscheid gemaakt tussen echte analfabeten, andersgealfabetiseerden en zwakgealfabetiseerden. Analfabeten hebben nooit leren lezen en schrijven. Andersgealfabetiseerden kunnen lezen en schrijven maar niet in het Latijnse schrift. Zwakgealfabetiseerden hebben enige kennis maar kunnen niet zelfstandig lezen en schrijven.

Traditioneel worden drie behoefte domeinen onderscheiden: educatieve redzaamheid, professionele redzaamheid en sociale redzaamheid. De CBE's geven aan dat alfacursisten bij de intake niet of nauwelijks kunnen aangeven wat hun behoeften zijn. Deze worden pas na een zekere periode duidelijk. Niet alle cursisten komen trouwen naar de les om te leren schrijven. Een aantal cursisten willen enkel mondeling Nederlands leren. Ook mannen en vrouwen hebben verschillende behoeften. Vrouwen komen vooral naar de les uit behoefte aan sociale contacten. Jonge vrouwen zijn sterk georiënteerd op school en kind. Het gaat hier vaak om vrouwen die in het kader van gezinsvorming naar België gekomen zijn en de taal en het onderwijssysteem niet kennen. Bij de mannen is er sprake van twee types: de werkenden en de werkzoekenden. De werkenden willen hun werksituatie verbeteren of hun sociale redzaamheid vergroten. De werkzoekenden willen werk vinden.

Cursisten hebben weinig zicht op het eigen leren. Ze missen schoolse vaardigheden zoals zich concentreren, stilzitten en naar elkaar luisteren. Ze hebben ook moeite met abstract denken. Heel wat cursisten blijken leerstoornissen als dyslexie en legastenie te hebben.

Op basis van voornoemde kenmerken onderkent de onderzoekster tien verschillende cursistprofielen voor Vlaamse alfacursisten. Zij besluit dat in Vlaanderen weinig wordt ingespeeld op de behoefte van de cursisten. Uitval is dan ook groot, vooral in de laatste jaren van het alfatraject. De cursisten geraken gedemotiveerd omdat het geleerde niet meteen in het eigen leven toegepast kan worden.

Zij stelt voor de cursussen te hervormen in een meerstromenmodel waarin elke cursist een korte, gemeenschappelijke startmodule volgt. Tijdens de startmodule kunnen de cursisten hun precieze behoeften ontdekken zodat zij daarna een gerichte keuze kunnen maken voor een vervolgetraject. Zo hebben ze niet langer het idee dat ze eindeloos moeten studeren vooraleer ze het geleerde kunnen toepassen in hun leven. De vervolgetrajecten spelen in op de drie behoefte domeinen: professionele, educatieve en sociale redzaamheid.

4.12 Onderzoek 12: Behoeftedetectie Edufora

Bronnen

De Smet, P. & Schatteman, P. (2001). *Behoeftedetectierapport Vlaanderen*, Brussel: Administratie Werkgelegenheid

De Smet, P. & Schatteman, P. (2002). Subregionale reflecties over educatieve behoeften, *Over.Werk*, 1-2

Opdrachtgever

Vlaamse Gemeenschap - Administratie Werkgelegenheid

Onderzoeksinstantie

Vlaamse Gemeenschap - Administratie Werkgelegenheid

Doelstelling

Vlaamse onderzoeken die gevoerd werden binnen de verschillende Edufora in de regio's samenvatten

Onderzoeksvragen

Niet van toepassing

Methodologie

Literatuurstudie

Bijdrage

Informeren

Mensen hebben een groot tekort aan informatie over het aanbod van vorming, training en opleiding. Dat is in het algemeen zo maar des te prangender bij de verschillende doelgroepen: kansarmen, laaggeschoolden, gedetineerden, oudere werknemers, senioren, ... Maar ook bedrijven en arbeidsorganisaties kennen het opleidingsaanbod onvoldoende. Een databank van alle publiek gefinancierde opleiding en vorming en van opleidings- en vormingsverstrekkers kan hieraan tegemoetkomen. Maar voor zwakke groepen blijft advies en begeleiding noodzakelijk. Hier duikt de vraag naar leerwinkels of competentiecentra op waar in vertrouwen advies kan gegeven worden. Nauw verwant hiermee is de behoefte aan leertrajectbegeleiding om aansluiting te vinden met de gevolgde opleiding, zelfs over de grenzen van de verschillende opleidingsverstrekkers heen.

Sensibiliseren

Het zijn vooral hooggeschoolden die de weg vinden naar bijkomende opleiding of vorming. Er is dringend nood aan een bevordering van het leerklimaat voor de lager opgeleiden. De communicatie naar de weinig betrokken doelgroepen toe is het grootste pijnpunt. De aanbieders moeten zich hiervan bewust zijn en werken aan positieve beeldvorming over leren en bijscholen.

Vernieuwen

Veel potentiële cursisten voelen zich niet aangesproken door het aanbod en de gangbare manier van lesgeven. Leermethode en/of tempo zijn onaangepast. Vooral de kansgroepen hebben hier nood aan. Klassieke computercursussen sluiten niet aan bij de behoeften van ouderen, laag- en hooggeschoolde ouderen vereisen aangepaste methodieken, voor kansarmen zijn de cursussen te lang, het instapniveau is vaak te hoog voor laaggeschoolden, ... Er wordt te weinig geïnvesteerd in didactische vernieuwing en in het diversifiëren van de didactische methodes naargelang de doelgroep. Er is nood aan maatwerk om op een gediversifieerde manier te kunnen inspelen op de verschillende behoeften. Hierbij is ook vorming voor opleiders noodzakelijk.

Programmeren

Er is grote nood aan ICT en NT2-cursussen die voldoende afgestemd zijn op de verschillende doelgroepen. Hieronder wordt een aanbod verstaan dat voldoende groot is opdat iedereen kan deelnemen aan de cursus die voldoende aan zijn/haar profiel beantwoordt wat betreft vooropleiding, doelstelling, niveau, tijdstip en te investeren tijd.

Afstemmen

Er is onvoldoende afstemming tussen de publieke opleidingsverstrekkers. Er zijn verschillen naar kostprijs, naar certificering en naar moderne infrastructuur. Maar ook afstemming met andere domeinen dan de educatieve sector is wenselijk, bijvoorbeeld met de welzijnssector.

4.13 Onderzoek 13: Behoeften van nieuwkomers en gedetineerden

Bron

Lenaers, S. & Van Haegendoren M. (2001). *Vorming op de weg naar integratie. Behoeftedonderzoek: welke volwasseneneducatie voor nieuwkomers en (ex)gedetineerden?*, Diepenbeek: SEIN

Opdrachtgever

Eduforum Limburg

Onderzoeksinstantie

SEIN - UHasselt

Doelstelling

De doelstelling van het onderzoek is de behoeften aan en het aanbod van volwasseneneducatie bij nieuwkomers en gedetineerden in Limburg in kaart te brengen.

Onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek is enerzijds het aandragen van gefundeerde gegevens met betrekking tot het profiel, de noden en de verwachtingen van nieuwkomers en gedetineerden op het vlak van volwasseneneducatie en anderzijds het aanbod van volwasseneneducatie in kaart te brengen.

Methodologie

Het onderzoek bestaat enerzijds uit een bronnenstudie van recente behoefteonderzoeken en anderzijds uit een eigen onderzoek door middel van diepte-interviews bij bevoorrechte getuigen. Dit zijn mensen in verschillende functies die vanuit hun beroepsbezigheid een goed zicht hebben op de noden van nieuwkomers en gedetineerden.

Bijdrage

Nieuwkomers

Nieuwkomers staan erg positief tegenover het onthaalbeleid. Mannen zien er vooral een manier in om sneller of aan beter werk te geraken. Vrouwen zien er vooral een manier in om onafhankelijker van hun man en schoonfamilie te kunnen functioneren.

De nieuwkomers staan erachter dat het onthaalbeleid inhoudelijk uit een cursus Nederlands en maatschappelijke oriëntatie bestaat.

- De cursus NT2 vinden zij het belangrijkste omdat het kennen van Nederlands onontbeerlijk is om na het doorlopen van het traject volwaardig te kunnen functioneren in deze maatschappij, hetzij als werkkraacht, hetzij als cursist in een vervolgopleiding, hetzij gewoon als burger.
- De cursus MO leert hen hoe de maatschappij in elkaar zit, waar ze terecht kunnen voor wat, welke beroepsmogelijkheden ze hebben, welke opleidingsmogelijkheden ze hebben, enz.

Toch bestaan er een aantal knelpunten:

- Een traject van een jaar duurt lang.
- De lessen gaan meestal overdag door. Dit is moeilijk te combineren met betaalde arbeid.
- Vrouwelijke volmigranten worden vaak al snel zwanger.
- Verre verplaatsingen vormen vaak een probleem.
- Effectieve zelfredzaamheid is er nog niet na één jaar onthaaltraject.

Gedetineerden

Gedetineerden die in de gevangenis aan zelfstudie doen, zijn tevreden over de studiemogelijkheden, het niveau van de cursus, het contact met de begeleiders op afstand (als die er zijn) en de mogelijkheden om in de gevangenis examen af te leggen. Wat zelfstudie moeilijk maakt, is de gevangenisomgeving met het voortdurende rumoer, de overvolle cellen en het totale gebrek aan begeleiding of zelfs maar interesse voor de cursist binnen de gevangenis.

Het aanbod aan gemeenschappelijke vormingsactiviteiten is veel kleiner dan de vraag ernaar al verkiezen de gedetineerden werk boven vorming. De vorming die gebeurt, werkt meestal niet met concrete leerdoelen maar werkt gewoon algemeen vormend. Andere doelstellingen van vorming zijn minstens even belangrijk: zelfwaardegevoel opkrikken, drempelverlagend werken, gedetineerden uit de verveling halen en hen laten merken dat de maatschappij nog om hen geeft. Er is steeds veel aandacht voor de inbreng van de gedetineerden in de cursus. Het grootste probleem in de Limburgse gevangnissen is het grote verloop.

4.14 Onderzoek 14: Participatie van anderstaligen aan NT2 in Vlaams-Brabant

Bron

Wijnants, L. (2000). *Taalopleiding Nederlands voor laaggeschoolde anderstaligen in Vlaams-Brabant. Een analyse van vraag en aanbod*. Leuven: Centrum voor Taal en Migratie (ongepubliceerd)

Opdrachtgever

Provincie Vlaams-Brabant

Onderzoeksinstantie

Centrum voor Taal en Migratie

Doelstelling

Wat zijn de behoeften van anderstaligen in de provincie Vlaams-Brabant naar volume en inhoud? In welke mate speelt het aanbod hierop in?

Onderzoeksvragen

- (1) Wat is de omvang en de lokalisatie van de potentiële doelgroep?
- (2) Wat zijn de behoeften en de leerwensen van de leerders en de potentiële leerders?
- (3) Hoe ziet het NT2-aanbod eruit?
- (4) In hoeverre speelt het aanbod in op de vraag van de doelgroep?

Methodologie

Kwalitatieve diepte-interviews met:

- 20 laaggeschoolde anderstalige niet-cursisten of ex-cursisten
- 35 laaggeschoolde anderstalige cursisten
- 10 deskundigen, betrokken bij het verzorgen van cursussen Nederlands aan anderstaligen in Vlaams-Brabant

Bijdrage

In deze bijdrage hebben we vooral aandacht voor de tweede en vierde onderzoeksvraag. In het onderzoeksrapport wordt een onderscheid gemaakt tussen de antwoorden van niet-cursisten, cursisten en de aanbodsverstrekkers.

Niet-cursisten of ex-cursisten

Het vinden van werk bleek de belangrijkste behoefte te zijn voor mannelijke niet-cursisten. Ze volgen geen Nederlandse les omdat ze geen tijd hadden om én te werken of werk te zoeken én cursus te volgen. Eens werk gevonden, neemt de behoefte aan Nederlandse les af. De kennis van het Nederlands blijkt voldoende om op het werk te kunnen functioneren. De behoeften verschuiven in dat geval. Mannen willen verder gaan dan louter professionele contacten, ze hebben behoefte aan meer informele contacten met Nederlandstalige collega's. Specifiek voor vrouwelijke niet-cursisten is dat zij de grootste behoefte aan de kennis van het Nederlands signaleren met betrekking tot de kinderen. Zij willen graag op school met de leerkracht of andere ouders een praatje kunnen slaan. Zowel mannen als vrouwen willen contact kunnen leggen met de buurman, Vlaamse televisie kijken, volgen wat er op school gebeurt, enz.

Vrouwen willen vaak wel Nederlands volgen maar pas als de kinderen naar school gaan. En dan liefst overdag als de kinderen uit huis zijn. Asielzoekers vinden het moeilijk om de stap naar Nederlandse les te zetten zolang hun verblijf onzeker is. De meeste niet-cursisten wisten wel waar je Nederlands kon leren maar vaak bestond er wel een transportprobleem om ter plaatse te geraken.

Cursisten

De onderzoeker onderkent drie groepen cursisten met verschillende behoeften. De eerste groep betreft de nieuwkomers. Hun allereerste behoefte is wegwijs geraken in de Nederlandstalige maatschappij, zowel in formele situaties (werk vinden, papieren in orde brengen,...) als in informele situaties (mensen aanspreken op straat of in de winkel). Nederlands is een middel om zich in de samenleving te oriënteren en te functioneren. De tweede groep betreft de klassieke migranten. Deze verblijven al langer in België en hebben vaak al werk. Zij missen vooral de informele contacten met collega's en/of klanten. Nederlands is ook belangrijk voor de opvoeding van de kinderen. De laatste groep vormen de Franstalige Belgen. Omdat zij soms in een Nederlandse of tweetalige omgeving werken, situeren hun behoeften zich vooral op het

professionele vlak. Maar ook sociale redenen zijn bij hen belangrijk omdat ze vaak met Nederlandstaligen in contact komen.

Belangrijk voor een goed leerproces vinden de anderstaligen de goede groepsgeest in de klasomgeving. De gastmaatschappij voelt voor hen immers ietwat 'bedreigend' aan. De lesuren vinden liefst overdag plaats voor de vrouwen met kinderen en 's avonds voor de werkende anderstaligen. Maar het werken in ploegensysteem bemoeilijkt les volgen op vaste uren. Het overgrote deel van de geïnterviewden komt in de eerste plaats om te spreken en luisteren. Pas in tweede instantie is schrijven en lezen van belang. De meeste cursisten hoorden over het bestaan van de cursus door vrienden of familie.

Aanbodsverstrekkers:

De onderzoeker concludeert dat instellingen in het algemeen een vrij goed beeld hebben over de behoeften van hun cursisten. Maar in de praktijk wordt er niet altijd rekening gehouden met de specifieke behoefte van de verschillende groepen. Soms wordt er na het basisoniveau nog te weinig gedifferentieerd naar de behoeften en zitten anderstaligen te lang in de cursussen 'Algemeen Nederlands'.

ANALYSE

5.1 Focus van bestaand onderzoek

Binnen de Europa 2020 strategie neemt volwasseneneducatie slechts een beperkte plaats in. Onderzoeksmatig gaat het echter om een erg uitgebreid onderzoeksveld. Het betreft immers verschillende opleidingsinstanties: CVO's, CBE's maar ook universiteiten, hogescholen, BIS, kunstacademies, syntra, VDAB, Bovendien worden aan deze instanties een veelheid aan opleidingen aangeboden: NT2, webdesign, Frans bedrijfsgericht, metselen, klarinet, Autocad, vleesbereiding, bloemschikken, groepsmanagement, pedicure en heel veel andere. Onderzoek kan minder diepgaand een overkoepelend beeld vormen maar kan ook inzoomen op bepaalde opleidingen en/of hun verstrekkers. Verder kan gekozen worden om een bepaalde doelgroep die al dan niet participeert aan het volwassenenonderwijs in een onderzoek centraal te stellen, zoals bijvoorbeeld allochtonen, kansarmen, laaggeletterden, alleenstaande ouders, niet-actieven, enz. Welke keuze ook gemaakt wordt, bevestigingen kunnen via enquêtes of via interviews/focusgroepen of via alternatieve methoden gebeuren, zowel bij potentiële leerders, bestaande cursisten en ex-cursisten, als bij aanbieders. En dit zowel op het microniveau van de particulieren als op het mesoniveau van de organisaties. Het kan gaan om de inhoud van de cursus (het product) en/of om hoe de cursus best georganiseerd wordt zodat de inhoud het best tot zijn recht komt bij de cursist (het proces). Bovendien is een regionale afbakening van een onderzoek mogelijk.

Elk onderzoek staat bij de start voor een groot aantal keuzes aangaande thema's en methodieken waarbij de combinaties van de verschillende elementen onbeperkt zijn. Het is dan ook een illusie te veronderstellen dat er zoiets bestaat als een allesomvattend behoefteonderzoek inzake volwasseneneducatie. Steeds legt een onderzoek een deeltje van de waarheid bloot, een puzzelstukje van het gehele plaatje. Welke delen van het onderzoeksveld zijn al bestreken en welke liggen nog braak? Onderstaande matrix biedt een overzicht van de onderzoeken uit het vorige hoofdstuk op een analytisch niveau. Enerzijds komen methodologie, inhoudelijke focus en de behoeftedefiniëring aan bod. Anderzijds is een sterkte-zwakteanalyse van het onderzoek opgenomen.

FIGUUR 1: ONDERZOEKSMATRIX

	onderzoek 1	onderzoek 2	onderzoek 3	onderzoek 4	onderzoek 5	onderzoek 6	onderzoek 7
	Toegang verbreden voor kansengroepen	Cursistenprofiel opleidingsplan Limburg	Profiel en motieven van participanten	Opleidingsbehoeften van West-Vlaamse bedrijven	Behoeften van allochtonen in het volwassenen-onderwijs	Participatie van laaggeletterden	Communicatie rond NT2 in Antwerpen
Geografie	Vlaanderen	Limburg	Vlaanderen	West-Vlaanderen	Vlaanderen & Nederland	Vlaanderen	Antwerpen
Onderzoeksmethode	kwalitatief	kwantitatief	kwantitatief	kwantitatief	Literatuur-onderzoek	kwalitatief & kwantitatief	kwalitatief
Waarnemingseenheden	aanbodzijde	vraagzijde	vraagzijde	vraagzijde	-	vraagzijde	vraag- & aanbodzijde
Onderzoekspopulatie	kansengroepen	algemeen	algemeen	algemeen	allochtonen	laaggeletterden	algemeen
Opleidingsaanbod	CVO - algemeen CBE - algemeen e.a.		CVO - algemeen CBE - algemeen e.a.	CVO - specifiek CBE - algemeen e.a.	CVO - algemeen CBE - algemeen e.a.	CVO - algemeen CBE - algemeen e.a.	CBE - taal en rekenen
Leervorm	formeel & nonformeel		formeel	formeel	formeel	formeel, nonformeel, informeel	formeel
Behoefte - Niveau - Proces/product - Context	micro proces werk en persoonlijk	micro product werk en persoonlijk	micro proces werk en persoonlijk	meso proces & product werk	micro proces & product werk en persoonlijk	micro proces werk en persoonlijk	micro proces werk en persoonlijk
Zwakte	<i>Bevraging aan de aanbodzijde</i>	<i>Data over deelnames, niet over cursisten Beperkte data over BE</i>	<i>Te weinig BE respondenten voor gefundeerde uitspraken Geen kansengroep-variabelen opgenomen</i>	<i>Zeer kleine respons</i>	<i>Zeer beperkt</i>		<i>Methodologisch wankel door grote vrijheid bij uitvoering</i>
Sterkte		<i>Kwantitatieve gegevens over CVO Gegevens over Limburg</i>	<i>Methodologisch onderbouwd Breed opgezet Eigen gedetailleerde dataverzameling</i>	<i>Onderzoek op mesoniveau Uitgebreide bevraging</i>	<i>Bijdrage tot de methodologie van een behoefte-onderzoek bij allochtonen</i>	<i>Specifieke doelgroep</i>	<i>Duidelijke drempels en facilitatoren tot deelname opgenomen</i>

	onderzoek 8	onderzoek 9	onderzoek 10	onderzoek 11	onderzoek 12	onderzoek 13	onderzoek 14
	Profiel van participanten o.b.v. EAK	EDUBELL	Participatie van allochtonen in regio Gent	Alfa NT2 trajecten	Behoeftedetectie Edufora	Behoeften van nieuwkomers en gedetineerden	Participatie van anderstaligen aan NT2 in Vlaams-Brabant
Geografie	Vlaanderen	Vlaanderen & Limburgse regio's	Gent	Vlaanderen	Vlaamse regio's	Limburg	Vlaams-Brabant
Onderzoeksmethode	kwantitatief	kwalitatief	kwalitatief	kwalitatief	Literatuur-onderzoek	kwalitatief	kwalitatief
Waarnemingseenheden	vraagzijde	vraag- & aanbodzijde	aanbodzijde	aanbodzijde	-	aanbodzijde	vraag- & aanbodzijde
Onderzoekspopulatie	algemeen	toewijsbaar	allochtonen	analfabete anderstaligen	verscheidene	nieuwkomers & gedetineerden	anderstaligen
Opleidingsaanbod	CVO - algemeen CBE - algemeen e.a.	CVO - algemeen CBE - algemeen e.a.	CVO - algemeen CBE - algemeen e.a.	CBE - NT2	CVO - algemeen CBE - algemeen e.a.	CVO - algemeen CBE - algemeen e.a.	CBE - NT2
Leervorm	formeel, nonformeel, informeel	formeel	formeel	formeel	formeel	formeel & nonformeel	formeel
Behoefte - Niveau - Proces/product - Context	micro proces werk en persoonlijk	micro product werk en persoonlijk	micro proces & product werk en persoonlijk	micro proces werk en persoonlijk	micro proces & product werk en persoonlijk	micro proces & product werk en persoonlijk	micro proces & product werk en persoonlijk
Zwakte	<i>Statistisch geen uitsplitsing naar leervorm mogelijk</i>	<i>Aanbodzijde weegt zwaar door in eindbeoordeling Methodologische toegevingen Lage respons schriftelijke vragenlijsten</i>	<i>Methodologisch zwak onderbouwd Enkel bevraging aanbodzijde</i>	<i>Enkel bevraging aan aanbodzijde</i>		<i>Beperkte groep respondenten Enkel bevraging aan aanbodzijde</i>	
Sterkte		<i>Opsomming van bestaande behoeften naar thema en doelgroep</i>			<i>Brede overzichtsstudie</i>	<i>Specifieke doelgroep</i>	<i>Theoretisch, methodologisch, analytisch uitgewerkt</i>

5.1.1 Vaststellingen

In het algemeen is het behoefteonderzoek in Vlaanderen in het afgelopen decennium vrij beperkt in aantal. Onderzoek met als focus Limburg is beperkt tot drie onderzoeken, één door de constoria zelf, één naar de behoeften van nieuwkomers en gedetineerden en één naar productbehoeften in het algemeen (ondz. 2, 9, 13).

Het merendeel is kwalitatief onderzoek naar behoeften (ondz. 1, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14). De vraagzijde wordt echter niet altijd bij het onderzoek betrokken (ondz. 1, 10, 11, 13). Kwantitatief onderzoek op bestaande data (ondz. 2, 6, 8) levert betrouwbare cijfers op naar leervorm maar mist diepgang op het niveau van de opleidingsinstanties en de opleidingen zelf. Steekproefonderzoek peilt het meest diepgaand maar hier is de respons vaak problematisch laag (ondz. 3, 4, 9).

Het meeste onderzoek richt zich tot 'de (potentiële) cursist' in het algemeen, los van de maatschappelijke groepen waartoe deze behoort (ondz. 3, 4, 7, 8). Wanneer wel doelgroepen onderscheiden worden, krijgen de anderstalige allochtonen de meeste aandacht (ondz. 5, 10, 11, 14). Aandacht voor specifieke doelgroepen als nieuwkomers, laaggeletterden en gedetineerden is eerder uitzonderlijk (ondz. 12, 13). Het EDUBELL onderzoek startte met een algemene aanpak maar voerde nadien een toewijzing van behoeften aan doelgroepen toe (ondz. 9).

Het meeste onderzoek gaat over hét volwassenenonderwijs in het algemeen. Slechts drie onderzoeken beperken het onderzoek tot het CBE (ondz. 7, 11, 14). Bij twee van deze onderzoeken draait het specifiek om één opleiding waarin allochtonen een belangrijke rol spelen: NT2 (ondz. 11, 14). Eén onderzoek richt zich tot de autochtonen in 'taal en rekenen'. De andere onderzoeken beschouwen het volwassenenonderwijs als één geheel al is er soms een onderscheid naar leervorm (ondz. 6, 8, 13). Enkel het onderzoek naar het profiel en de motieven van participanten aan permanente vorming maakt binnen het formele volwassenenonderwijs een onderscheid naar opleidingsinstantie (ondz. 3). Enkel het onderzoek van de consortia zelf stelt het CVO centraal (ondz. 2).

Bijna alle studies richten zich op behoeften op het microniveau. Het gaat om potentiële cursisten, cursisten en/of ex-cursisten. De West-Vlaamse studie is de enige uitzondering met een bevraging bij organisaties (ondz. 4).

De helft van de studies richt zich zowel op productgerichte als op procesgerichte behoeften. Zowel de inhoud van het leren als de manier van leren komen aan bod (ondz. 2, 4, 5, 10, 12, 13, 14). Vijf studies richten zich voornamelijk op het proces (ondz. 1, 3, 6, 7, 8, 11). De centrale vraag in deze onderzoeken is steeds: wat houdt mensen tegen om deel te nemen, wat kan participatie faciliteren? Eén studie stelt het product centraal (ondz. 9). In een lange opsomming van behoeften geeft het EDUBELL-onderzoek weer wat potentiële cursisten willen leren.

Bijna alle onderzoeken nemen zowel werkgebonden als persoonlijke behoeften op. Enkel het onderzoek bij de bedrijven focust logischerwijs enkel op werkgerelateerde behoeften (ondz. 4). Meestal wordt het onderscheid enkel impliciet gemaakt (ondz. 1, 2, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14). Vooral in kwantitatief onderzoek wordt dit onderscheid wel expliciet benoemd en gemeten (ondz. 3, 6, 8).

Het verschil tussen subjectieve en prescriptieve behoeften wordt in geen enkel onderzoek verder uitgewerkt tenzij in het onderzoek naar het profiel en de motieven van participanten aan permanente vorming. Hier wordt echter het aanleunende concept motivatie gebruikt (ondz. 3).

5.1.2 Bedenkingen

Al bij al gaat het vaak om onderzoeken die gevoerd dienden te worden met erg beperkte middelen. Enerzijds legt dit een hypotheek op de methodologische uitbouw omdat deze niet professioneel gebeurt (ondz. 10) of de uitvoering van het veldwerk in een aantal gevallen door de aanbodzijde zelf gebeurt (ondz. 7). In onafhankelijke wetenschappelijke kringen is het onbevooroordeeld zijn al een netelige aangelegenheid, laat staan wanneer de sector zelf het onderzoek uitvoert. Anderzijds is het lastig om diepgaand onderzoek te verrichten in enkele maanden tijd. Vaak wordt dan gemakshalve gekozen voor een kwalitatieve bevraging aan de aanbodzijde (ondz. 1, 10, 11, 13). Deze mensen zijn gemakkelijk bereikbaar en hebben kennis van zake. Toch zijn dit niet de mensen die je wil interviewen in het kader van een vraaggestuurd aanbod. Bovendien mis je de niet-cursisten en de ex-cursisten. Deze mensen bevinden zich buiten het vizier van de opleider. Het is trouwens opvallend hoe de aanbodzijde een rol van betekenis opeist in de behoeftebepaling, zelfs na een onderzoek aan de vraagzijde (ondz. 9, 14).

Bij de schaarse kwantitatieve bevragingen is het methodologische luik vaak degelijk uitgebouwd maar het schoentje knelt meer dan eens bij de lage respons (ondz. 3, 4, 9). Organisaties zijn erg moeilijk te bereiken en vragen om een aangepaste methodologische aanpak (ondz. 4, 9). Hetzelfde geldt voor laaggeletterden (ondz. 3).

Ondanks deze zwaktes mogen we niet blind zijn voor de sterktes van de onderzoeken die voorhanden zijn. We beschikken sinds de Lissabonstrategie over eenduidige Europese cijfers over deelname aan levenslang leren (ondz. 8). Daarnaast zijn er op basis van steekproefonderzoek uitsplitsingen mogelijk naar verscheidene vormen van educatie, jammer genoeg niet naar basiseducatie of naar specifieke doelgroepen (ondz. 3). Deze doelgroepen komen wel in kwalitatief onderzoek aan bod, al gaat het in het merendeel van de gevallen over allochtonen of anderstaligen, en dan nog bijna enkel met betrekking tot hun deelname aan NT2 (ondz. 5, 10, 11, 14). Specifieke doelgroepen zoals bijvoorbeeld nieuwkomers, laaggeletterden of gedetineerden worden slechts uitzonderlijk onder de loep genomen (ondz. 9, 12, 13). De grote aandacht voor allochtonen en NT2 heeft wel tot gevolg dat binnen dit veld een behoorlijk deel van de puzzel al compleet is. Cijfers zijn er echter niet.

Het EDUBELL onderzoek slaagde er wel in om een lange lijst van behoeften te genereren maar het onderzoek is in een laatste fase problematisch verlopen en het werk is onaf (ondz. 9).

5.2 Inhoudelijke dekking

Wie de fiches en bovenstaande analyses doorneemt, merkt hoe verscheiden en hoe beperkt het onderzoek is. We mogen dan ook stellen dat slechts een deel van het inhoudelijke onderzoeksveld ingevuld is door bestaand onderzoek. In deze paragraaf zetten we de belangrijkste onderzoekskennis op een rij. Bij gebrek aan samenhangend onderzoek vallen meteen ook de hiaten in het bestaand onderzoek op die in de derde paragraaf verder uitgewerkt zullen worden.

5.2.1 Cursistenprofiel

In Vlaanderen nam in 2008 7,6% deel aan permanente vorming. Ondanks dit exacte en internationaal vergelijkbare cijfer, is veel minder duidelijk wie deze participanten zijn. Geslacht, leeftijd, opleiding en arbeidsmarktpositie worden bijna altijd als verklarende variabelen opgenomen. In het algemeen nemen vooral hoogopgeleide beroepsactieve mensen tussen 25 en 65 deel. Vrouwen nemen net iets vaker deel dan mannen maar minder dan het Europese gemiddelde. Werkzoekenden participeren in Vlaanderen even vaak als werkenden. Dat is anders dan in de rest van Europa (Van Woensel, 2006). Over kansengroepen is weinig tot geen informatie voorhanden.

Vanwege de relevantie voor voorliggend onderzoek zoemen we nog verder in op het CVO en het CBE.

- **Centra voor volwasseneneducatie**

Het steekproefonderzoek van Boeren en Nicaise (2009) expliciteert bovenstaande gegevens naar het CVO :

- Twee derde van de CVO-cursisten zijn vrouwen.
- 88% van de cursisten zijn tussen 25 en 65 jaar.
- 95% van de cursisten CVO zijn Belgen.
- 72% is aan het werk, 11% is werkloos en 17% inactief. Inactieven participeren verhoudingsgewijs meer dan werklozen.
- 20% is laagopgeleid, 36% is hoogopgeleid.
- Voor 29% van de cursisten CVO is werk de hoofdreden tot deelname. 71% haalt persoonlijke redenen aan.

Vergeleken met permanente vorming in het algemeen treffen we bij deze onderwijsinstantie vaker vrouwen en werkenden aan. De CVO-cursist blijkt dus niet zomaar gelijk te stellen met de participant aan volwasseneneducatie.

Limburgse cijfers sluiten hierbij aan maar de groep niet-Belgen is groter (12% zonder de grote groep Nederlanders).

- **Centra voor basiseducatie**

Over de centra voor basiseducatie zijn er geen cijfers voorhanden. Hier kan enkel voortgebouwd worden op kwalitatief onderzoek bij aanbodsverstrekkers en enkel wat betreft NT2. Net als aan het CVO zouden meer vrouwen dan mannen deelnemen en het merendeel van de deelnemers is tussen 20 en 60 (Plichart, 2003). Meer is niet bekend.

5.2.2 Behoeften - algemeen

Op het niveau van de organisaties is er één onderzoek voorhanden. Dit stelt vast dat twee derde van de bedrijven een opleidingsbehoefte heeft die dat jaar zou moeten ingevuld worden. De inhoud van de opleidingen waar behoefte aan is, is sterk afhankelijk van de sector en het doelpubliek (bedienden of arbeiders). Qua leervorm kiest de meerderheid voor kortlopende opleidingen van maximum tien uren via contactonderwijs. Het volwassenenonderwijs is bekend bij driekwart van de organisaties, heeft een goede reputatie en ruim een kwart van de organisaties denkt aan het CVO voor het invullen van hun opleidingsbehoefte. Basiseducatie is veel minder bekend: 60% van de West-Vlaamse bevroegde organisaties kent basiseducatie niet (WES, 2009).

Op het microniveau komen meer studies voor. Inhoudelijk is er een gedetailleerde olijsting van behoeften gebeurd in het EDUBELL-onderzoek (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, DIVA, 2006; Socius, 2006a; Socius, 2006b). Deze behoeften komen voort uit gesprekken met een rijke verscheidenheid aan respondenten. Een logisch vervolgonderzoek zou zijn in hoeverre het bestaande aanbod aan deze geïdentificeerde behoeften tegemoetkomt of hoe groot de behoeften zijn.

Procesmatig levert het werk van De Smet en Schatteman (2001) een grote bijdrage. Potentiële participanten blijken vooral een groot gebrek te hebben aan informatie over het aanbod. Bij de kansengroepen is dit gebrek des te prangender. Daarom is extra communicatie noodzakelijk, vooral naar kansengroepen toe. Maar ook de manier waarop cursussen aangeboden worden, moet aangepast. Er zijn moderne aangepaste methodieken nodig voor kansengroepen en de bestaande populaire cursussen als ICT en NT2 moeten meer afgestemd worden op het profiel van de cursist. Ten slotte is meer afstemming nodig in het aanbod tussen opleidingsverstrekkers.

Specifiek wat allochtonen betreft, geven aanbodverstrekkers aan te weinig allochtonen te bereiken naar hun aandeel in de bevolking. Ze voeren dan ook geen specifiek beleid naar deze groepen, mede omdat ze de behoeften van allochtonen onvoldoende te kennen (De Baere, 2006).

5.2.3 Basiseducatie

De belangrijkste drempels tot participatie aan basiseducatie situeren zich op het informationele en het sociale vlak. De doelgroep van basiseducatie, vooral die met het laagste instapniveau, kent het aanbod niet en weet niet hoe het te zoeken of waar het te vinden. Daarnaast is er vaak een gebrek aan motivatie vanuit de directe omgeving (HIVA, 2009). Bijna alle cursisten die wel de stap zetten naar een cursus BE, werden hiertoe aangezet door een vertrouwenspersoon. Mondelinge promotie werkt dan ook het best. Maar het blijft een enorme drempel om de stap te zetten. Het eerste contact met basiseducatie is hierbij bepalend (CBE Provincie Antwerpen, 2006).

Bij allochtonen die NT2 volgen zijn twee grote groepen te onderscheiden: de mannen en de vrouwen. Mannen nemen eerder deel om werkgerelateerde redenen. Vrouwen om sociale zelfredzaamheidsredenen zoals het contact met de school, de leefwereld van de kinderen en de winkel. Wie werkt of werk zoekt, verkiest avondonderwijs. Wie thuisblijft, verkiest les onder de schooluren. Nieuwkomers zijn eerder gericht op het vinden van werk en de samenleving leren kennen. Traditionele allochtonen kunnen zich al behelpen en hebben eerder gevorderde sociale behoeften. De cursisten zelf hebben bij aanvang van de cursus echter zelf nauwelijks een beeld van hun behoeften. Er wordt dan ook weinig op ingespeeld en uitval is groot. Een cursus in de vorm van een meerstromenmodel met een gemeenschappelijke startmodule en gedifferentieerde vervolgotrajecten kan een oplossing bieden (Plichart, 2003; Lenaers & Van Haegendoren, 2001; Wijnants, 2000).

5.2.4 Centra voor volwasseneneducatie

Geen enkele studie richt zich specifiek op het CVO, laat staan op een specifieke opleiding binnen het CVO.

5.3 Hiaten in het onderzoek

Het is moeilijk over hiaten in onderzoek te spreken wanneer het onderzoeksveld nog zo onontgonnen is als dat van de volwasseneneducatie. Een aantal algemene tendensen zijn bekend. Maar zodra het specifiek gaat over bepaalde opleidingsinstanties, bepaalde opleidingen of bepaalde doelgroepen, wordt het plaatje al snel wazig. De enige uitzondering terzake is wellicht het onderzoeksveld van allochtonen en NT2, al ontbreekt het hier veelal aan betrouwbare cijferaantallen.

We zetten in deze paragraaf enkele hiaten op een rij, op basis waarvan we in het volgende hoofdstuk twee pistes voor nieuw onderzoek kunnen naar voor schuiven.

- **Limburgs onderzoek**

Zoals eerder al vermeld is specifiek op Limburg gericht onderzoek erg schaars. Dit maakt enerzijds dat elk op Limburg gericht onderzoek al een hiaat zou vullen. Anderzijds is er weinig reden om aan te nemen dat de resultaten uit de opgenomen onderzoeken ongeldig zouden zijn voor Limburg, met die bedenking dat de Limburgse samenstelling van de bevolking vooral in de mijngemeenten wat allochtonen betreft vrij specifiek is.

- **Centra voor volwasseneneducatie**

Hoewel de centra voor volwasseneneducatie in de meeste onderzoeken wel opgenomen zijn als deel van de permanente vorming, bestaat er geen onderzoek dat specifiek gericht is op het CVO. Er wordt blijkbaar vanuit gegaan dat CVO-cursisten een afspiegeling zijn van de algemene groep participanten aan het volwassenenonderwijs maar cijfermatig onderzoek van Boeren en Nicaise (2009) spreekt dat tegen. Het blijkt dus om een specifieke groep te gaan waarin als enige opleidingsinstantie (de centra voor basiseducatie buiten beschouwing gelaten) de hogeropgeleiden niet de grootste groep vormen. Toch bereikt het CVO niet in evenredige mate de werkzoekenden. Er is dus zowel een grote afwezigheid in onderzoek als stof tot nadenken aangaande de beperkte kennis die voorradig is. Dit rechtvaardigt extra aandacht voor het CVO in verder onderzoek.

- **Centra voor basiseducatie**

Omtrent de opleidingen in de centra voor basiseducatie is heel wat kwalitatief onderzoek verricht. Om drempels te verlagen zijn zowel product- als procesmatig hindernissen en faciliterende elementen in kaart gebracht. Er bestaat een vaag beeld van de deelnemers maar cijfermateriaal is niet voorradig. Bekend is wie deelneemt en waarom maar onbekend is nog hoe groot de groepen zijn en hoe de verdeling van de behoeften over de deelnemende groepen is.

- **Kansengroepen**

Allochtonen (anderstaligen) en laaggeletterden zijn de kansengroepen die totnogtoe in onderzoek de meeste aandacht kregen, meestal in relatie tot hun deelname aan basiseducatie. Andere doelgroepen komen slechts sporadisch aan bod. Toch is het zeer aannemelijk te bedenken dat bij bepaalde andere doelgroepen ook specifieke behoeften leven zoals bij ouderen, alleenstaande ouders, vrijwilligers, werklozen, zelfstandigen, enz.

- **Kwantificering van productgericht onderzoek**

Vlaanderen kent één groot productgericht onderzoek. De Edubellstudie heeft een lange lijst van bestaande behoeften in de samenleving nagelaten waarop de aanbodverstrekkers al dan niet kunnen inspelen in de toekomst. Het is echter onduidelijk hoe groot de behoefte in de samenleving cijfermatig is. Bovendien is het nog een open vraag in hoeverre het huidig aanbod aan deze behoefte tegemoetkomt.

PISTES VOOR VERDER ONDERZOEK

6.1 Piste 1: uitgebreid kwantitatief cursistenprofiel

6.1.1 Beschrijving van het onderzoek

Via een profielbepaling wordt duidelijk wie deelneemt aan basiseducatie en het CVO in Limburg. Via een vergelijking met de bevolking kan nagegaan worden welke groepen we niet terugvinden in het volwassenenonderwijs. Daarnaast kan naar faciliterende en hinderlijke factoren tot het volgen van volwasseneneducatie gepeild worden. Deze factoren zijn de hefboomen om de toekomstige deelname te verhogen.

We wensen een onderscheid te maken tussen de drie niveaus: basiseducatie, secundair onderwijs en hoger beroepsonderwijs. Naast uitspraken per niveau willen we ook uitspraken doen over de voornaamste studiegebieden (die met de meeste lesuurscuristen).

6.1.2 Meerwaarde van het onderzoek

Een onderzoek zoals zonet omschreven komt tegemoet aan de vraag naar specifiek Limburgs onderzoek. Voor het eerst zouden bovendien cijfers op het niveau van basiseducatie verzameld worden. Op het niveau van het CVO kan het onderzoek aandacht schenken aan de verschillende leerniveaus (secundair onderwijs en hoger beroepsonderwijs) en aan specifieke populaire opleidingen. Dit is een extra bijdrage tot de cijfers die al bestaan op het niveau van het CVO. Ten slotte wordt extra aandacht besteed aan het verzamelen van informatie over kansengroepen en hun drempels tot de opleiding.

6.1.3 Mogelijke onderzoeksopzet

Voor de aanmaak van een cursistenprofiel is een kwantitatief inzicht in de populatie nodig. Daartoe wordt een enquête afgenomen bij een zo representatief mogelijk staal van de cursistenpopulatie.

In overleg met de opdrachtgever wordt bepaald welke vragen in de vragenlijst opgenomen worden. Belangrijke variabelen zijn o.a.:

- geslacht
- etnische afkomst

- leeftijd
- opleidingsniveau
- moedertaal
- opleiding BE/CVO
- reden tot deelname
- faciliterende en hinderlijke factoren tot deelname
- hoe van opleiding gehoord
- ...

Om representatieve uitspraken te doen op de drie onderwijsniveaus plannen we per niveau 384 enquêtes. Op die manier kunnen we op elk niveau voor 95% betrouwbare uitspraken te doen met een foutenmarge van 5%. Om over de hele populatie uitspraken te doen, kunnen de niveaus samengevoegd worden wat de foutenmarge nog verkleint. Om een zo representatief mogelijke steekproefpopulatie te garanderen worden de gegevens per niveau gewogen overeenkomstig hun gewicht in de cursistenpopulatie. Daartoe is in het onderzoek een peiling naar het aantal ingeschreven cursisten per niveau nodig bij de 24 bestaande instellingen. Deze peiling zal via e-mail gebeuren met een telefonische opvolging en loopt parallel met het veldwerk van de schriftelijke enquête.

Voor de uitspraken over de voornaamste studiegebieden voeren we vooraf geen stratificatie door omdat dit te veel tijd in beslag zou nemen. We vertrouwen erop dat onze steekproef voldoende groot zal zijn om relevante uitspraken te doen per studiegebied.

De steekproeftrekking gebeurt op basis van een meertrapssteekproef op het niveau van de instellingen en de klassen.

- Stap 1: instellingsniveau

Vooreerst behouden we de indeling van de consortia in Noord en Zuid. Binnen elke regio verrichten we een toevalssteekproef op het niveau van de instellingen. Uitgaande van 11 CVO's en 1 CBE per regio selecteren we in elke regio 3 CVO's en 1 CBE. Deze instellingen worden onze bevoorrechte partners die zullen meewerken aan het onderzoek. Binnen elke instelling wordt een contactpersoon aangesteld bij wie we met praktische en administratieve vragen terecht kunnen.

- Stap 2: klasniveau

Binnen de geselecteerde instellingen worden op toevallige wijze klassen geselecteerd ten belope van 192 individuen per CBE en 128 per CVO (64 op niveau SO en 64 op niveau HBO). In deze klassen wordt klassikaal de enquête afgenomen, zoveel mogelijk onder begeleiding van de onderzoeker om de kwaliteit van de respons zoveel mogelijk te vrijwaren. Wat het niveau basiseducatie betreft zal extra tijd en begeleiding voorzien worden om de - zo eenvoudig mogelijke - enquête vraag per vraag te overlopen en in te vullen.

De gegevens van de enquête worden elektronisch ingevoerd door een administratieve kracht. Eens gedigitaliseerd, worden de gegevens geanalyseerd en de resultaten gerapporteerd in een

onderzoeksrapport. De analyses betreffen univariate, bivariate en multivariate analyses. Het rapport behelst een uitgebreid cursistenprofiel (wie volgt wat en waarom), per niveau en algemeen, inclusief een clusteranalyse welke profielen welke opleidingen volgen. Via een vergelijkende analyse met de Limburgse bevolking op volwassen leeftijd wordt duidelijk welke profielen ontbreken.

6.2 Piste 2: inzicht in aansluiting basiseducatie – cvo bij allochtonen en werkzoekenden

6.2.1 Beschrijving van het onderzoek

Het alternatief voor een kwantitatieve studie is een kwalitatief onderzoek. In zo'n onderzoek is het niet mogelijk om een breed veld te bestrijken. Eén thema wordt hierin dieper uitgewerkt. Gezien het open onderzoeksveld is er niet een specifieke hiaat die kan gevuld worden. Er bestaat een groot onbestreken onderzoeksveld waarbinnen een bepaald thema kan gekozen worden. Welke thema's dienen zich aan?

In de bestaande literatuur is basiseducatie oververtegenwoordigd. Het zou vernieuwend zijn om het CVO in zo'n onderzoek centraal te stellen. We stellen onder andere vast dat werkzoekenden minder participeren aan het CVO. Ook over de participatie van allochtonen aan het CVO is weinig geweten. Nochtans staan ze in onderzoek over BE vaak centraal.

De tweede piste stelt dan ook de problematische overgang van (laaggeschoolde) werkzoekenden en allochtonen van basiseducatie naar het CVO centraal. Centrale onderzoeksvragen zijn:

- Welke leerbehoeften bestaan nog na afloop van het volgen van een cursus binnen basiseducatie?
- Welke hindernissen of stimulansen bestaan er voor een mogelijke overstap naar het CVO?

6.2.2 Meerwaarde van het onderzoek

Het betreft hier een onderzoek dat specifiek de twee regio's in Limburg als focus zal hebben. Het onderzoek bouwt voort op resultaten uit voorgaand onderzoek naar het profiel van de cursisten CVO en naar allochtonen binnen basiseducatie. Het stelt bovendien twee doelgroepen centraal: allochtonen en werkzoekenden. Ten slotte gaat het om een procesgericht onderzoek dat aanvullend is aan op het gevoerde productonderzoek.

6.2.3 Mogelijke onderzoeksopzet

Om tot een diepgaande behoeftebepaling te komen van bepaalde sociale profielen is kwalitatief onderzoek noodzakelijk. Hierin gaan we op zoek naar verklaringen voor de beperkte doorstroom

twee profielen: allochtonen en werkzoekenden. We trachten niet enkel te verklaren maar ook vast te stellen welke factoren deelname aan het volwassenenonderwijs kunnen faciliteren.

We voorzien diepte-interviews en focus-groepen om een antwoord te bieden op onze onderzoeksvragen.

De aanbodzijde vormt een eerste te bevragen groep. We viseren hierbij vooral de aanbodsverstrekkers met een 'doorverwijzende' taak. Mogelijk gaat het hier om minder of meer formele trajectbegeleiders en leerkrachten die deze taak op zich nemen. We voorzien vier interviews, twee in elke regio. De te stellen vragen zijn onder andere:

- Gebeurt er trajectbegeleiding?
- Bij wie gebeurt dit?
- Hoe wordt hierop gereageerd?
- Door wie?
- Op welke manier?
- Wat loopt goed of fout?
- Wat kan beter?
- ...

Voorts worden gepreken gepland met recente en minder recente ex-cursisten die allochtoon zijn en/of werkzoekend. We voorzien vier focusgroepen (twee in elke regio) met klassen uit 2009-2010 die hun opleiding BE voltooid hebben. Daarnaast nemen we tien diepte-interviews af van minder recent afgestudeerden. We gaan telkens na welke hun huidige behoeften zijn, in hoeverre ze gemotiveerd zijn om verder te participeren, welke hindernissen ze tegenkomen en/of wat faciliterend werkt. Bij de selectie van de respondenten streven we naar een zo groot mogelijke verscheidenheid in profiel wat geslacht, leeftijd en hun participatie aan het CVO betreft. We baseren ons hierbij op de cursistengegevens zoals ze voorhanden zijn in de sector.

Het resultaat is inzicht in de behoeften en aspiraties van personen die succesvol een opleiding binnen basiseducatie doorlopen hebben en hun hindernissen of stimulansen om binnen het reguliere aanbod verder te participeren.

BIBLIOGRAFIE

- Boeren, E. & Nicaise, I. (2009). Onderwijs voor volwassenen, wie neemt deel en waarom?, in: Vanderleyden, L., Callens, M. & Noppen, J. (red.), *De sociale staat van Vlaanderen*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, pp. 315-333
- CBE Provincie Antwerpen (2006). *Zonder omwegen. Een kwalitatief onderzoek naar het bereik van Nederlandstalige cursisten voor taal en rekenen*. Deurne: Company & Leyder
- CVLN (2009). *Opleidingsplan 2008-2013. Eerste deel, versie juli 2009*. Hasselt: Consortium Volwassenenonderwijs Limburg Noord
- CVLZ (2009). *Opleidingsplan Hoofdrapport*. Hasselt: Consortium Volwassenenonderwijs Limburg Zuid
- Baert, H. (1998). Het spel van 'vormingsbehoeften' en 'vormingsnoodzaak' in het levenslang leren. In J. Katus (red.), *Andragologie in transformatie*, Amsterdam: Boom, 107-118
- De Baere, C. (2006). *Resultaten enquête aanbodsverstrekkers volwassenenonderwijs betreffende de participatie van allochtonen*. Gent: Integratiedienst
- Claessen, J.F.M. (1980). *Moderne vreemde talen uit balans. Een onderzoek naar behoeften aan moderne vreemde talen in relatie tot het vreemde-talenonderwijs*. 's Gravenhage: Stichting voor onderzoek van het onderwijs
- De Hondt, F. (2009). *Literatuuronderzoek: Behoeften van allochtonen in het volwassenenonderwijs in Provincie Limburg*. Hasselt: Provoli
- Departement Werk en Sociale Economie (2010). Deelname aan permanente vorming (25-64 jaar) Vlaams Gewest, (online), (geraadpleegd op 15 mei 2010), http://www.werk.be/c-en-o/cijfers/kerncijfers/Onderwijs_en_levenslang_leren/Participatie_permanente_vorming.htm?SMSESION=NO
- De Smet, P. & Schatteman, P. (2001). *Behoeftedetectierapport Vlaanderen*, Brussel: Administratie Werkgelegenheid
- De Smet, P. & Schatteman, P. (2002). *Subregionale reflecties over educatieve behoeften*, Over.Werk, 1-2
- Dewallef, S. & Willems, L. (2006). *Edubell: Einddossier. Regio Hasselt/Genk*. Brussel: DIVA
- Dewallef, S., Willems, L. & Kruth, X. (2006). *Edubell: Einddossier. Regio Sint-Truiden*. Brussel: DIVA
- Europees Parlement Bureau Nederland en Parlementair Documentatie Centrum van de Universiteit Leiden (2010). *Lissabonstrategie*, (online) (geraadpleegd op 15 mei 2010), <http://www.europa-nu.nl/id/vh7dotpnvfze/lissabonstrategie>
- Europese Commissie (2001). Mededeling van de Commissie. Een Europese ruimte voor levenslang leren realiseren. Brussel: Directoraat-Generaal Onderwijs en Cultuur; Directoraat-Generaal Werkgelegenheid en Sociale Zaken
- HIVA (2009). *Het leren zoals het is, bij volwassenen met een geletterdheidsrisico*, powerpointpresentatie VLOR open vergadering geletterdheid (9 september 2009)
- Lenaers, S. & Van Haegendoren M. (2001). *Vorming op de weg naar integratie. Behoeftedetectieonderzoek: welke volwasseneneducatie voor nieuwkomers en (ex)gedetineerden?*, Diepenbeek: SEIN
- Martens, R. & Boekaerts, M. (2008). *Motiveren van studenten in het hoger onderwijs. Theorie en interventies*. Groningen: Wolters-Noordhoff

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek (Departement Algemene Zaken en Financiën) (2003). Het Pact van Vilvoorde in concrete cijfers. De opvolging van de 21 doelstellingen. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, DIVA (2006). *Edubell synthese*. Brussel: DIVA

Plichart, I. (2003). *Eindrapport onderzoek trajecten alfabetisering NT2*. Leuven: Centrum voor Taal en Migratie/Steunpunt Nederlands als Tweede Taal

Richterich, R. (1972). A Model for the Definition of Language Needs of Adults Learning a Modern Language, Council of Europe, Strasbourg: Committee for Out-of-School Education and Cultural Development

Socius (2006a). Edubell Educatieve behoeften volgens doelgroep.

Socius (2006b). Edubell Educatieve behoeften volgens thema.

Van Aevermaet P. & Humblet, I. (1995). De tolerantie van Vlamingen ten aanzien van het Nederlands van niet-Nederlandstaligen, In: Huls, E. & J. Klatter-Folmer (Eds.). (1995). *Artikelen van de tweede sociolinguïstische conferentie*. Delft: Uitgeverij Eburon, 1-20

Van Woensel, A. (2006). *In het lang en in het breed: levenslang leren in Vlaanderen en Europa. WAV-Rapport*. Leuven: Steunpunt Werkgelegenheid Arbeid en Vorming

VESOC (2005). *Pact van Vilvoorde 2001-2010. Geactualiseerde versie na mid-term review 2005*. Brussel: VESOC

WES (2009). *Levenslang leren. Rapportering fase 3: analyse van de vraag van werkgevers naar opleidingen*. Brugge: WES

Widdowson, H.G. (1981). English for Specific Purposes: Criteria for course design. in: L. Selinker, E. Tarone & V. Hanzeli. *English For Academic And Technical Purposes: Studies in Honour of Louis Trimble*. Rowley, Massachusetts: Newbury House. 1-11.

Wijnants, L. (2000). *Taalopleiding Nederlands voor laaggeschoolde anderstaligen in Vlaam-Brabant. Een analyse van vraag en aanbod*. Leuven: Centrum voor Taal en Migratie (ongepubliceerd)

BIJLAGE 1: OVERZICHT EDUCATIEVE BEHOEFTE EDUBELLONDERZOEK

Thema	Educatieve behoefte	Doelgroep	Regio	Nr.
Algemene maatschappelijke kennis	Kennis over de mogelijkheden en gevaren van de globalisering	-	ST	26.
Arbeid	Arbeidsmarktgerichte opleidingen voor iedereen.	-	ST	19.
Arbeid	Leren zelfstandig te werken.	-	HG	35.
Arbeid	Kennis over knelpuntberoepen bij ouders en kinderen.	Ouders	HG	18.
Arbeid	Werkgevers leren hoe ze optimale kansen kunnen geven aan oudere werknemers.	Werkgevers en leidinggevenden	HG	7.
Arbeid	Werkgevers leren op lange termijn te denken wat betreft de plaats van de ouder wordende werknemer binnen de organisatie of m.a.w. leren hoe de kennis en ervaring van de oudere werknemer economisch kan aangewend worden.	Werkgevers en leidinggevenden	HG	8.
Arbeid	Attitudevorming bij werklozen: werkwillegheid + kennis van mogelijke sancties	Werklozen/Jobzoekenden	ST	15.
Arbeid	Leren omgaan met de valkuilen van langdurige werkloosheid.	Werklozen/Jobzoekenden	HG	22.
Arbeid	Opleiding naar allerlei knelpuntberoepen o.a. technisch/commercieel adviseur, call center operator, ...	Werknemers	ST	18.
Arbeid	Werknemers leren hoe ze hun kennis en competenties kunnen doorgeven aan jongere collega's.	Werknemers	HG	9.
Arbeid	Jongeren leren wat de waarde is van coaching door oudere collega's	Werknemers	HG	10.
Arbeid	Leren het leven op een aangename manier te organiseren ondanks de negatieve aspecten die gepaard gaan met de uitoefening van een knelpuntberoep.	Werknemers	HG	19.
Arbeid	Kennis en vaardigheden om een eigen zaak te beginnen	Zelfstandigen, ondernemers	ST	17.
Arbeid	Leren zelfstandig ondernemen.	Zelfstandigen, ondernemers	HG	36.
Arbeid	Aanleren van goede werkhouding bij jongeren.	Andere	HG	17.
Arbeid	Jongeren leren dat arbeid 'an sich' waardevol is en niet enkel omwille van de materiële dingen die ermee kunnen worden aangeschaft.	Andere	HG	24.
Arbeid	"Innovateurs": begrijpen van weerstand tegen verandering in het algemeen.	Andere	HG	34.
Deelname aan de samenleving	Kansarmen: leren participeren aan het sociaal-culturele aanbod	Kansengroepen	ST	43.
Deelname aan de samenleving	Senioren: kennis en vaardigheden om deel te nemen aan vrijwilligerswerk en vrije tijdsaanbod	Ouderen	ST	2.
Deelname aan de samenleving	Opleiders en verenigingen: leren om mensen te motiveren tot deelname.	Vormingsverstrekkers/-werkers	HG	5.
Deelname aan de samenleving	Directies van primaire en secundaire scholen: leren hoe allochtone ouders te bereiken via hun schoolgaande kinderen.	Vormingsverstrekkers/-werkers	HG	14.
Deelname aan de samenleving	Leren om mensen te enthousiasmeren, een positieve boodschap rond LLL te brengen.	-	HG	67.
Diversiteit	Voor autochtonen en allochtonen: kennismaking met andere culturen	Allochtonen	ST	13.
Diversiteit	Omgaan met andere culturen (op de werkvloer, bij gemeentebesturen,...)	Andere	ST	12.
Diversiteit	Werkgevers: kennis van voordelen bij tewerkstelling doelgroepen en hen sensibiliseren mbt diversiteit	Werkgevers en leidinggevenden	ST	16.
Diversiteit	Werkgevers: leren over de voordelen van diversiteit in bedrijven.	Werkgevers en leidinggevenden	HG	13.
Diversiteit	Kennis en begrip over diversiteit (gender, etnische afkomst)	-	ST	35.
Diversiteit	Algemeen: bijleren over andere culturen en het sociaal weefsel waarbinnen zij functioneren.	-	HG	11.
Diversiteit	Algemeen: leren omgaan met verschillen.	-	HG	12.

Thema	Educatieve behoefte	Doelgroep	Regio	Nr.
Diversiteit	Mensen leren de cultuur van kansarmen te begrijpen en ermee leren om te gaan.	-	HG	51.
Gezondheid en veiligheid	Bijleren over hoe de rol van mantelzorger kan ingevuld worden.	Dienstverleners, en doorverwijzers (non-profit)	HG	47.
Gezondheid en veiligheid	Kansarmen meer oog leren hebben voor hun eigen gezondheid.	Kansengroepen	HG	48.
Gezondheid en veiligheid	Bijleren over de processen die zich afspelen bij het ouder worden en hoe daarmee om te gaan.	Ouderen	HG	45.
Ethiek, zingeving en waarden en normen	Leren ontdekken van de (niet-materiële) waarden in het leven.	-	HG	64.
Ethiek, zingeving en waarden en normen	Mensen leren de zingeving van hun bestaan te ontdekken (inzicht in zingeving).	-	HG	65.
Huishouden	Kansarmen leren budgetteren	Kansengroepen	ST/HG	45./49.
Huishouden	Opvoedingsondersteuning	Ouders	ST	33.
Huishouden	Werkgevers: kennis over de voordelen van een goede combinatie werk/gezin.	Werkgevers en leidinggevendenden	HG	28.
Huishouden	Kennis over voeding en voedselveiligheid	-	ST	48.
ICT/Nieuwe media	kennis over informatica - met speciale aandacht voor bepaalde kansengroepen (digitale televisie, video, GSM...)	Kansengroepen	ST	27.
ICT/Nieuwe media	Senioren: kennis van ICT/nieuwe media	Ouderen	ST	3.
Kennisverwerking	Senioren: vaardigheid om selectief om te gaan met informatie.	Ouderen	HG	2.
Kennisverwerking	Leren informatie selecteren / leren keuzes maken, kritische houding ten aanzien van aanbod	-	ST	41.
Kennisverwerking	Leren snel informatie verwerken / diagonaal lezen	-	ST	42.
Kennisverwerking	Leren kritisch omgaan met het overaanbod aan informatie over opvoedingsproblemen.	-	HG	52.
Maatschappelijke oriëntatie	Inburgering van nieuwkomers (sociale integratie, normen en waarden, wetgeving)	Nieuwkomers	ST	8.
Maatschappelijke oriëntatie	Hooggeschoolde nieuwkomers: kennis van sociale structuren en integratie op de arbeidsmarkt	Nieuwkomers	ST	10.
Maatschappelijke oriëntatie	Senioren: kennis van de mogelijkheden betreffende thuis- en mantelzorg, diensten	Ouderen	ST	1.
Maatschappelijke oriëntatie	Senioren: kennis over instanties die informatie bundelen.	Ouderen	HG	1.
Maatschappelijke oriëntatie	Voor verenigingen: vzw-wetgeving, juridische aspecten, vrijwilligerswerk, ...	Verenigingen	ST	37.
Maatschappelijke oriëntatie	Bijleren over rechten en plichten van een vrijwilliger.	Vrijwilligers	HG	59.
Maatschappelijke oriëntatie	Kennis van het systeem van landingsbanen voor oudere werknemers (voor zowel werkgevers als werknemers)	Werknemers	ST	5.
Maatschappelijke oriëntatie	Kennis van huurwetgeving, OCMW, rechten huurders,...	Andere	ST	29.
Maatschappelijke oriëntatie	Kennis over het aanschaffen van een woning (leningen, notariële akten, premies bij duurzaam bouwen...)	Andere	ST	30.
Maatschappelijke oriëntatie	Onthaal nieuwe inwoners in buurt (buurtcomité's, gemeentebesturen, ...) => sociale cohesie	Andere	ST	36.
Maatschappelijke oriëntatie	Attitudes bijbrengen rond burgerzin, responsabilisering, respect, betrokkenheid	-	ST	34.
Maatschappelijke oriëntatie	Kennis over de mogelijkheden van werkervaringsprojecten.	-	HG	20.
Maatschappelijke oriëntatie	Kennis van partijpolitieke standpunten.	-	HG	60.
Maatschappelijke oriëntatie	Leren inzien van belang van politiek en je stem te laten horen.	-	HG	61.
Maatschappelijke oriëntatie	Begrip van het politieke "spel" en besluitvorming in het algemeen.	-	HG	62.

Thema	Educatieve behoefte	Doelgroep	Regio	Nr.
Maatschappelijke oriëntatie	Begrijpen van de mogelijkheden en grenzen van een democratische samenleving.	-	HG	63.
Milieu/Duurzaamheid	Milieubewustzijn bijbrengen (vb. recyclage)	-	ST	47.
Milieu/Duurzaamheid	Kennis van het tweedehands circuit	-	ST	49.
Milieu/duurzaamheid	Positieve attitude t.a.v. duurzame economie.	-	HG	32.
Milieu/duurzaamheid	Bewust zijn van de vervuiling en leren hoe we dat kunnen verminderen.	-	HG	33.
Mobiliteit	Voor kansengroepen: rijbewijs B	Kansengroepen	ST	14.
Mobiliteit	Kansarmen kennis bijbrengen over openbaar vervoer	Kansengroepen	ST	44.
Opvoeding en verzorging	Leren omgaan met de leefwereld van hedendaagse kinderen.	-	HG	54.
Oriëntering	Senioren: begeleiding bij eindloopbaan	Ouderen	ST	7.
Oriëntering	Werkgevers: valoriseren van de ervaringen van oudere werknemers (eventueel ook vrijwillig na het pensioen)	Werkgevers en leidinggevenden	ST	4.
Oriëntering	Werkgevers: leren hoe oudere werknemers tijdig voor te bereiden op hun pensioen en zinvolle vrijetijdsbesteding.	Werkgevers en leidinggevenden	HG	3.
Oriëntering	Sensibiliseren rond stoppen met roken	Andere	ST	32.
Oriëntering	Sensibiliseren rond gezonder leven (kennis van alternatieve geneeswijzen, gezonde voeding, sport,...)	-	ST	31.
Oriëntering	Algemeen: leren om het begrip 'levensloopplanning' te internaliseren in het denken.	-	HG	4.
Persoonlijk welbevinden	Kansarmen leren hun levensverhaal te verwoorden en ermee om te gaan, in perspectief te plaatsen.	Kansengroepen	HG	50.
Persoonlijk welbevinden	Bijleren over het verhogen van de zelfredzaamheid.	Ouderen	HG	46.
Persoonlijk welbevinden	Werkgevers: kennis over de principes van werkdruk en de impact hiervan op het welzijn van de werknemers.	Werkgevers en leidinggevenden	HG	27.
Persoonlijk welbevinden	Werken aan zelfbeeld, zelfvertrouwen van langdurig werklozen.	Werklozen/Jobzoekenden	HG	23.
Persoonlijk welbevinden	Werknemers: leren omgaan met stress.	Werknemers	HG	29.
Persoonlijk welbevinden	Werknemers: leren grenzen stellen, assertief zijn.	Werknemers	HG	30.
Persoonlijk welbevinden	Empowerment voor singels	Andere	ST	28.
Persoonlijk welbevinden	Kennis over time-management	-	ST	20.
Persoonlijk welbevinden	Leren omgaan met druk in het algemeen.	-	HG	40.
Persoonlijk welbevinden	Organisatievermogen, leren keuzes maken.	-	HG	41.
Persoonlijk welbevinden	Leren te komen tot een persoonlijke definitie van 'wel-zijn' en hoe dat te bereiken.	-	HG	44.
Sociale vaardigheden/Relaties	Opleidingsverstrekkers: leren om het opleidingsaanbod duidelijk voor te stellen naar potentiële doelgroepen.	Vormingsverstrekkers/-werkers	HG	6.
Sociale vaardigheden/Relaties	Leren de inhoud van een ICT-cursus op voorhand duidelijk voor te stellen.	Vormingsverstrekkers/-werkers	HG	38.
Sociale vaardigheden/Relaties	Opleidingsverstrekkers: inzicht en vaardigheden om verschillende doelgroepen te begeleiden.	Vormingsverstrekkers/-werkers	HG	66.
Sociale vaardigheden/Relaties	Werkgevers leren om adequate functioneringsgesprekken te voeren.	Werkgevers en leidinggevenden	HG	26.
Sociale vaardigheden/Relaties	Leren delegeren	-	ST	21.
Specifieke jobinhouden	Opleiding naar zorgberoepen: bejaardenanimatie, mantelzorgers	Dienstverleners en doorverwijzers (non-profit)	ST	6.

Thema	Educatieve behoefte	Doelgroep	Regio	Nr.
Taal	Autochtonen: talenkennis gericht op integratie	Allochtonen	HG	16.
Taal	Nederlands tweede taal (NT2)	Anderstaligen	ST	9.
Taal	Taal: conversatie (voor allochtonen met een hoge startkennis van het Nederlands)	Anderstaligen	ST	11.
Taal	Toerisme: taalopleidingen (o.a. Duits)	Andere	ST	23.
Taal	Leren van talen in het kader van de mondialisering.	-	HG	31.
Vorming	Vaardigheden voor socio-culturele aanbieders in het benaderen van kansarmen	Organisatoren, aanbieders van sociaal-cultureel aanbod	ST	46.
Vorming	Lesgevers ICT (vb. binnen het bibliotheekwezen) leren om differentiërend te werken.	Vormingsverstrekkers/-werkers	HG	37.
Vorming	Meer kennis bij werkzoekenden over welke opleidingsmogelijkheden er voor hen bestaan.	Werklozen/Jobzoekenden	HG	21.
Vorming	Kennis van het hoger onderwijs en de vele mogelijkheden voor het levenslang leren, zowel formeel als niet-formeel	-	ST	38.
Vorming	Kennis van het aanbod in afstandsonderwijs	-	ST	39.
Vrije tijd	Verenigingsleven leren zich aan te passen aan de realiteit van de hedendaagse zapcultuur.	Organisatoren, aanbieders van sociaal-cultureel aanbod	HG	56.
Vrije tijd	Vrijwilligersorganisaties leren flexibel om te gaan met vrijwilligers die maar af en toe komen.	Organisatoren, aanbieders van sociaal-cultureel aanbod	HG	57.
Vrije tijd	Toerisme: omkadering, justitiële aspecten, ruimtelijke ordening	Werknemers	ST	24.
Vrije tijd	Toerisme: opzetten van kleinschalige toerisme-initiatieven, kennis streekproducten (duurzame economie)	Werknemers	ST	25.
Vrije tijd	Leren ontspannen	-	ST	22.
Andere	Jongeren leren kritisch nadenken over de waarde van materiële bezittingen.	Andere	HG	25.
Andere	Ouderen "neen" leren zeggen.	Ouderen	HG	55.
Andere	Werkgevers, werknemers en in het algemeen de maatschappij: leren openstaan voor innovatie.	Werkgevers en leidinggevenden	HG	39.
Andere	Leren omgaan met de media (en de macht ervan) + leren kritisch zijn	-	ST	40.
Andere	Allochtonen: grondige kennis van de Nederlandse taal.	-	HG	15.
Andere	Leren kritisch zijn.	-	HG	42.
Andere	Leren weerstand bieden aan het vanzelfsprekend meedraaien in overdreven consumentisme.	-	HG	43.
Andere	Leren niet alles te problematiseren, zonder evenwel werkelijke problemen uit het oog te verliezen.	-	HG	53.
Andere	Leren omgaan met vrije tijd.	-	HG	58.

Regio:

- HG: Hasselt-Genk
- ST: Sint-Truiden

